

*Kan historisk fiktion bruges til at
formidle kulturarven?*

Fiktion som formidling

En undersøgelse af Arn-
trilogien som formidling af
kulturarven

Charlie Dyrland Nielsen, 20137175
20-01-2023

Indholdsfortegnelse

Abstract	2
Indledning.....	3
Problemfelt.....	4
Problemformulering	4
Forskningspræsentation.....	5
Fiktionens genrer: teori og analyse	5
1864.....	5
Historiske fortællinger. Historieformidling og litteratur.....	6
Fiktion og fortælling.....	6
Fiktionalitetens retorik: Narrativ teori og idéen med fiktion.....	7
Begrebsdefinition	8
Fiktion.....	8
Historie	9
Kulturarv.....	10
Den historiske roman.....	11
Historisk præsentation	14
Korstogstiden i Europa.....	14
Middelalderen i Sverige.....	18
Præsentation og resume af Arn-trilogien.....	20
Arn-trilogien som historisk formidling.....	26
Sveriges tidlige historie og den politiske situation	26
Kirkens rolle i samfundet.....	27
Forholdet mellem klasser	29
Kvindes rolle i samfundet.....	30
Korstogene og kristendommens syn på "de vantro"	32
Sammenfatning og delkonklusion	36
Betydningen af Arn-trilogien	41
Konklusion	42
Litteraturliste.....	43
Bøgerne om Arn Magnusson	43
Faglitteratur.....	43
Hjemmesider	44

Abstract

How do we best handle the conveyance of the historical reality to people. In recent years more and more people have become more interested than history than ever before. Movies and tv-series, books and games, across all genres of media do we see history make an appearance. In this paper I will try to discover what strength the historical novel, a genre that has been popular throughout history, but gained real strength and found its modern form in the beginning of the nineteenth century with authors such as Sir Walter Scott.

I focus especially on one series of novels, by the Swedish author Jan Guillou. This is his novel series, about the knight templar, Arn Magnusson, who travels from Sweden to the Holy Land, to fight against the Saracens in Gods Holy Army. During this period Arn is involved in many historical events, such as the Battle of Hattin and the surrender of Jerusalem to Saladin. When he returns home to Västra Götaland, he is instrumental in the events that form the early Swedish realm. The only thing is, Arn Magnusson is entirely fictional, and is an invention of Jan Guillou. But how do Guillou use his fictional character to convey the historical reality that he writes about, that question is what I will try to answer in this paper.

Indledning

Året er 1150 efter Kristi fødsel. Det Andet Korstog er netop ovre, og endte i katastrofe for de kristne styrker, der dog stadig besidder Jerusalem med den Hellige Grav, hvor Jesu Kristi skulle være begravet inden han opstod fra de døde og for til himmels. I Norden, i et rige der senere skulle blive kaldt Sverige, fødes en dreng, der skulle få stor betydning for både Norden og Levanten, en dreng hvis navn var Arn Magnusson, blandt frankerne kendt som Arn de Gothia, og blandt saracenerne som Al Ghouti. Eller det er i hvert fald tilfældet i Jan Guillous romanserie om netop denne fiktive tempelridder, der i serien er instrumental i historien om Jerusalems fald og senere grundlæggelsen af Sverige som et samlet rige. Arn Magnusson er dog en fiktiv figur, som Guillou selv har opfundet, og har aldrig fundet sted, om end det er muligt at en lignende person har eksisteret og bedrevet nogle af de bedrifter som tilskrives Arn i Guillous bøger.

Arn-trilogien blev utrolig populær, den blev senere filmatiseret, med det største budget en film nogensinde havde haft i Norden, med 30 dollars for de to film. Derudover skabte den stor interesse for middelalderen og korstogene, og var årsag til en skare af turister i Västergötland, hvor en stor del af historien tager sted.

Guillous romanserie om Arn er hvad der kaldes en historisk roman, hvor fiktion og fakta mødes og bliver et, en genre der for alvor begyndte at slå igennem i starten af 1800-tallet, med bøger som blandt andet Ivanhoe, hvis hovedperson gør en kort optræden i seriens anden bog.

Bøgerne følger den fiktive Arn Magnusson, der rejser fra Västra Götaland til Levanten og tjener i Guds Hellige Hær som tempelridder. Arn oplever mange skelsættende historiske begivenheder i sit liv, og møder mange af 1200-tallets vigtigste personer. Han deltager blandt andet ved Slaget ved Montgisard og Slaget ved Hattins Horn, henholdsvis en af de kristnes største sejre og deres største nederlag og kampen om det Hellige Land. Derudover møder han personer som Saladin, grev Raymond III de Tripoli, og kong Richard Løvehjerte. Hjemme i Sverige er han instrumental i udviklingen af Sverige som et samlet rige, og er hovedårsagen til svenskernes sejre ved Lena og Gestilren, to afgørende slag i Sveriges tidlige historie.

Men hvad kan man egentlig bruge historisk fiktion til? Er det blot underholdning eller skønlitteratur, der nok har mange vigtige opgaver. Eller er det faktisk muligt at bruge historisk fiktion til at formidle historien, og i så fald hvordan gøres dette. Det er hvad denne opgave vil forsøge at undersøge.

Problemfelt

Den historiske roman, og historisk formidling igennem fiktion. Specialet vil fokusere på hvordan man kan bruge fiktionsgenren til formidling af historien, og hvilke muligheder og begrænsninger dette kan have. Specialet vil se på forskellige genreteorier, og analysere på disse. Udgangspunktet for specialet vil være Arn-trilogien skrevet af Jan Guillou, omhandlende den fiktive svenske tempelridder Arn Magnusson og hans liv i Västra Gotaland og den senere rejse til Jerusalem og kampen i det Hellige Land, samt hans eventuelle hjemkomst til Sverige. I specialet vil jeg se på hvordan Guillou arbejder med historien om den tidlige middelalder i Sverige og tiden op til det Tredje Korstog. Jeg vil se hvad det giver fortællingen at Arn er en fiktiv person; er der forskellige styrker ved dette i forhold til formidlingen, for eksempel mere frihed fra forfatterens side, samt de eventuelle svagheder denne tilgang har.

Problemformulering

Hvordan kan man bruge historisk fiktion, med udgangspunkt i Arn-trilogien af Jan Guillou, til at formidle historien og den dertilhørende kulturarv.

Forskningspræsentation

[Fiktionens genrer: teori og analyse](#), af Annemette Hejlsted, mag.art. og ph.d. i nordisk litteratur.

Værket fokuserer på at give læseren en grundlæggende forståelse for fiktionens genrer, og relevante værktøjer til at analysere disse i forskellige medier. Bogen er inddelt i tre overordnede dele, kaldet *Teori*, *Genrer* og *Analyse*. Den første del, *Teori* handler om fiktionsbegrebets historie, og en definition af dette, startende i det gamle Grækenland med Platon og Aristoteles og fortsætter op til moderne tid, hvorigennem Hejlsted blandt andet dykker ned i romantikken, strukturalisme og poststrukturalisme. Del slutter af med en præsentation af genre-begrebet, med en kort opridsende historie af begrebet og en definition af hvad genre er.

Del to, kaldet *Genrer*, fokuserer passende nok på de forskellige genrer indenfor for fiktion. De tre første kapitler i denne del handler om de tre klassiske genrer, som er at finde helt tilbage i Antikken, *Lyrisk*, *Fortælling/Epik* og *Drama*. Her bliver disse tre genre præsenteret og defineret ud fra Hejlsteds arbejde med dem. De to sidste kapitler er døbt *Børnelitteraturens genrer* og *De levende billeders genrer*, og er ligeledes en præsentation og definition af disse. Her i projektet vil det primært være de tre første kapitler omhandlende *lyrik*, *fortælling* og *drama*, der vil være relevante, men også det sidste omhandlende film og tv-serier, kan blive inddraget i til kort at se på filmatiseringen af Arn-trilogiens og dennes betydning for formidlingen af emnet. I den tredje og sidste del af bogen præsenterer Hejlsted en model til analyse af fiktionsværker, blandt andet med fokus på den præsenterede verden, karakterer og komposition, og naturligvis med et afsnit omhandlende genrer. Til trods for at projektet her ikke er et litteraturvidenskabeligt projekt, der skal forsøge at analysere Arn-trilogien ud fra litterære teorier, kan afsnittet her alligevel være relevant, i forbindelse med at afklare hvordan bøgerne bliver brugt til at formidle det historiske emne.

[1864](#), af Kim Toft Hansen m.fl. er en antologi skrevet af en række forfattere, blandt andet Kim Toft Hansen, der også er redaktør på værket og har skrevet forordet dertil. Bogen, som Toft Hansen bemærker i forordet, ikke endnu en bog om krigen i 1864. Det er i stedet en bog der handler om den omdiskuterede tv-serie af Ole Bornedal fra 2014. Da serien udkom på DR1, skabte den stor debat i medierne, især blandt historikere og historieinteresserede. Serien fik skarp kritik af flere prominente historikere for at være historisk ukorrekt, og fremstille krigen og de omkringliggende begivenheder og de involverede personer forkert. Nogle gik så vidt og kaldt serien historieforvrængende og hævdede at den ville gøre seerne dummere, snarere end oplyse dem om krigens historiske betydning. Bogen indeholder fire dele, der hver selv indeholder en række kapitler. Den første del er kaldt *Historien*, og

fokuserer på den historie som serien er baseret på, og indeholder en diskussion af seriens dobbelte fortælling, hvor den både fortæller om krigen i 1864, men også har sideløbende fortælling sat i moderne tid om en skoleklasse på udflugt til Dybbøl Mølle. Derudover indeholder denne del en diskussion af den historiske kritik af serien, og om hvorvidt serien faktisk var så historieforvrængende og fordømmende som mange kritikere påstod.

Anden del er kaldt *Produktionen og Tv-serien*, og handler om hvordan serien blev produceret, og hvad der lå bag denne. Her er en diskussion af de kulturpolitiske kampe, public-service og seriens genre med mere. Den tredje del er kaldet *Modtagelsen*, og handler om seernes og kritikernes reaktion på serien, og indeholder blandt andet en diskursanalyse om debatten om serien. Derudover bliver kritikken og seernes syn på serien ligeledes diskuteret i denne del. Den fjerde og sidste del af værket hedder *Efterspillet*, og fokuserer på, som navnet antyder, efterspillet efter serien udkom, blandt andet hvordan serien senere udkom som en spillefilm, hvor den var blevet klippet sammen i en kortere udgave.

I projektet her vil værket primært blive brugt til at diskutere fiktionens rolle i den historiske formidling, og hvilke muligheder dette har, samt hvilke udfordringer der kan være herved. Det er således særlig første og tredje del der har interesse for projektet, men der kan være dele af resten af antologien der kan vise sig relevante.

[Historiske fortællinger. Historieformidling og litteratur](#), er en antologi, skrevet af en række forfattere med Karin Esmann Knutsen, ph.d. som redaktør. Bogen forsøger "at indkredse vilkår, praksis og muligheder for det brede felt, der hedder historieformidling og litteratur." Hver forfatter har skrevet et kapitel, der på forskellige vis relaterer sig til det overordnede emne i antologien, om hvordan man formidler historien, og om hvordan denne formidling undertiden spiller sammen med litteraturen, og dermed fiktionen.

Værket vil blive brugt som grundlag for analysen og diskussionen af den historiske roman som formidlingsform, og hvilke muligheder dette har i formidlingen. Derudover vil den også ligge til grundlag for udforskningen af den historiske roman som genre, og dennes udvikling.

[Fiktion og fortælling](#), er en antologi og udgivet som en del af tidsskriftet Kultur og Klasse af Aarhus Universitetsforlag. Udgivelsen består af en række kapitler, der hver især er inddelt i mindre afsnit. Værket fokuserer, som titlen antyder, på forholdet mellem fiktion og fortællinger, og går i dybden med emnet fra forskellige vinkler. Der er blandt andet diskussioner af andre teoretikere

indenfor emnet, såsom Richard Walsh og Dorrit Cohn. Ud fra disse diskussioner bliver der for eksempel lagt nye begrebsdefinitioner frem af fiktion og fortælling, samt at disse bliver diskuteret i sig selv.

Værket vil her i projektet blive brugt til at definere forskellige begreber, såsom fiktion, samt den senere diskussion af fiktion som formidlingsform i historiefaget.

[Fiktionalitetens retorik: Narrativ teori og idéen med fiktion](#), af Richard Walsh handler om hvordan fiktionen kan bruges retorisk. Walsh dykker her ned i narrativ teori og ser på hvordan fortællinger og narratologien generelt kan bruges i retorisk øjemed, og hvilke styrker det kan have. Bogen er inddelt i kapitler, der hver dykker i ned i forskellige aspekter af narrativ teori og analysere og diskutere hvordan fiktionen kan bruges i praksis. I opgaven vil værket blandt andet blive brugt til at diskutere den historiske romans evne til at formidle historien, og hvilke styrker den har overfor klassiske historisk formidling.

Begrebsdefinition

I dette afsnit vil jeg gennemgå og definere nogle af de vigtigste begreber projektet benytter sig af, for at give en bedre forståelse hvordan disse bliver brugt og forstået i konteksten af projektet.

Fiktion

Det første begreb jeg vil definere, er *fiktionsbegrebet* selv. Projektet her omhandler gråzonen mellem klassisk fiktion og den historiske virkelighed, så dette begreb er yderst relevant i projektets overordnede kontekst. *Oxfords Learner's Dictionary* indeholder to definitioner af begrebet fiktion. Det første forholder sig direkte til litteratur, og i den kontekst er fiktion defineret som værende "*a type of literature that describes imaginary people and events, not real ones.*"¹ Dette er en af de nok mest brugte definitioner af begrebet, da *fiktion* ofte bliver brugt som ligestillet begreb med andre begreber såsom skønlitteratur eller lignende. Ordbogens anden definition af begrebet er betydeligt bredere og mere hverdagsrelevant på mange måder. Her definerer den fiktion som "*a thing that is invented or imagined and is not true.*"² Her ses fiction mere som sidestillet med en løgn, men samtidig også med innovation og opfindelse. Fiktion er opfundet, noget der har sit udspring i menneskets sind, og ikke i den virkelige verden. Det betyder dog ikke, som sidst præciseres i den anden definition, at det ikke er sandt. Men kan for eksempel sidestille *fiktion* med Aristoteles' poetiske sandhed, som han definerede en anden form for sandhed end den historiske, der havde med virkelige, og påviselige begivenheder at gøre. Poetisk sandhed forholder sig derimod til "*almenmenneskelige og universelle værdier*"³ Fiktion beskæftiger sig altså ikke med virkelige, påviselige begivenheder, det er gengiver ikke virkeligheden som den er eller var, men beskæftiger sig, ifølge Aristoteles, stadigvæk med sandheden, blot en mere universel sandhed, stammer fra menneskets eget sind.

Dorrit Cohn argumenterer for at *fiktion* ikke kan gradbøjes. Man kan ikke forestille sig at et værk kan være en vis grad af fiktiv, men blandet med ikke-fiktion. Det er enten eller. Dette argumenterer Mette Pedersen Høeg imod i hendes kritik af Cohn i *Fiktion og Fortælling*. Her argumenterer hun for at fiktion netop kan blandes med ikke fiktion, og et godt eksempel på dette ville være den historiske roman eller lignende værker. Her tager forfatteren udgangspunkt i visse virkelige begivenheder, som

¹ "Fiction", Oxford Learner's Dictionary, Oxford University Press, https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/fiction, 16. Januar, 2023.

² "Fiction", Oxford Learner's Dictionary, Oxford University Press, https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/fiction, 16. Januar, 2023.

³ Hammar, I og U. Zander (red.) (2015). *Svärd, sandaler och skandaler: Antikken på film och i tv*. Lund:Studentlitteratur. S. 9.

der er historisk belæg, hvad Aristoteles ville kalde *historisk sandhed*, men blander samtidig elementer fra fiktionen ind, såsom selvopfundne karakterer eller begivenheder, der spiller sammen med hvad forfatteren ved om den virkelige historie.

I projektet ved fiktion blive brugt med udgangspunkt i det ovenstående. Fiktion er det opfundne og imaginære, det som sin oprindelse i det forfatterens egen fantasi og imagination, fremfor den virkelige verden. Projektet ser dog ikke fiktion værende falskhed eller løgn nødvendigvis, men snarere at det beskæftiger sig med hvad Aristoteles kaldte poetisk sandhed fremfor historisk sandhed. Derudover mener jeg absolut at fiktion kan blandes med ikke-fiktion, og det er med dette udgangspunkt jeg vil forsøge at undersøge hvordan den historiske roman kan bruges til formidlingen af historien og kulturarven.

Historie

I kapitlet *Historien i historien* af Leif Søndergaard i *Historiske Fortællinger*, skriver Søndergaard om hvordan ordet historie er flere betydninger, der alle har den samme rod i det oldgræske sprog. I oldtidens Grækenland betød *historie* undersøgelse eller viden. Det er afledt af ordet *histor*, et navn for en vis og kyndig mand. En person der besad viden, og som undersøgte verden omkring dem.⁴

Søndergaard definerer de tre former for brug af ordet *historie* som værende følgende:

1. "Om begivenhedernes forløb, hovedsageligt i fortiden
2. Om historievidenskabens behandling af fortidige (eller samtidige) begivenheder
3. Og om litterære fortællinger, der bygger på fortidige (eller samtidige) begivenheder"

Den første definition, der handler om begivenhedernes forløb, er hvad mange nok tænker på når de hører ordet historie. Det er det vi som historikere beskæftiger os med og ofte forsøger at afdække og undersøge, og i sidste ende gerne formidle videre til et relevant publikum. Søndergaard skriver senere hvordan begreberne har udviklet sig i det engelske sprog, med samme rod i det oldgræske. Her er denne første betydning af begrebet kendt som *history*.⁵ Den næste betydning af ordet handler som hvordan vi som historikere arbejder med vores fag. Her menes der historievidenskaben selv, og her er fokuset hvordan vi undersøger og arbejder med den ovennævnte udgave af *historie*. Dette kan på nogle måder sidestilles med begrebet *historiografi*, hvilket Søndergaard også gør med det

⁴ Søndergaard, Leif, *Historien i historien*, fra *Historiske Fortællinger: Historieformidling og litteratur*, red. Karin Esmann Knudsen, Syddansk Universitetsforlag og Gyldendal, 2008, s. 67

⁵ Søndergaard, Leif, *Historien i historien*, fra *Historiske Fortællinger: Historieformidling og litteratur*, red. Karin Esmann Knudsen, Syddansk Universitetsforlag og Gyldendal, 2008, s. 67

engelske *historiography*, studiet af historikers arbejde med deres fag.⁶ Den sidste form af begrebet historie, er det der på engelsk blot bliver kaldt *story*, og som på dansk kan sidestilles med begrebet fortælling. Her menes der de fortællinger vi finder i litteraturen, som ofte tager udgangspunkt i den første form for *historie*, enten i forhold til fortiden eller samtiden.⁷ Søndergaard nævner her ikke historier der er helt originale, og hverken foregår i samtiden eller fortiden, men foregår i en separat verden, såsom fantasy eller science fiktion historier, men disse falder som sådan også ind under denne definition af begrebet, om end de har meget lidt med de øvrige definitioner af begrebet at gøre. Et godt eksempel på en historie ud fra den sidste definition af begrebet kunne for eksempel være Arn-trilogien. Det er en fortælling der tager sted i fortiden, men den fortæller ikke udelukkende de virkelige begivenheder som fandt sted.

I projektet vil ordet *historie*, blive brugt når der menes historie i den første af Søndergårds betydninger, om end det kan overlape med ordets anden betydning under tiden, om end jeg vil forsøge at holde mig til at bruge historiografi hvor dette skulle være relevant. Til at beskrive den tredje betydning af *historie* i Søndergaards optik, vil jeg primært benytte mig af *fortælling*, eller lignende.

Kulturarv

Målet for dette projekt er at undersøge og belyse hvordan fiktion, mere specifikt, historisk fiktion, kan hjælpe med at formidle historie og kulturarven. Det er her vigtigt at definere hvad *kulturarv* er, og hvordan det adskiller sig fra *historie*, som er diskuteret ovenfor. Hos langt de fleste lægfolk ville de to begreber, *kulturarv* og *historie*, nok være ret ens tydende. Mange ser ikke den store forskel mellem de to, men der dog visse kritiske forskelle, som er hver at tage højde for, især når man arbejder med begreberne på en sådan måde som projektet her gør.

I *Museumsbogen – praktisk museologi*, definerer Ole Strandgaard *kulturarv* som værende ” *det grundlag, den øjeblikkelige kultur hviler på.*”⁸ Det vil sige at *kulturarven* er det fundament som vores nuværende kultur er grundlagt på. Det ligger lidt implicit i ordet selv, det er vores kulturelle arv fra de tidligere generationer, det som de har efterladt os af deres egen kultur. Der skelnes ofte mellem immateriel og materiel *kulturarv*, hvor den materielle er forholdsvis ligetil, eksempler herpå er fysiske

⁶ Søndergaard, Leif, *Historien I historien*, fra Historiske Fortællinger: Historieformidling og litteratur, red. Karin Esmann Knudsen, Syddansk Universitetsforlag og Gyldendal, 2008, s. 67

⁷ Søndergaard, Leif, *Historien I historien*, fra Historiske Fortællinger: Historieformidling og litteratur, red. Karin Esmann Knudsen, Syddansk Universitetsforlag og Gyldendal, 2008, s. 67

⁸ Ole Strandgaard: *Museumsbogen - praktisk museologi*, Hikuin 2010, s. 45

efterladenskaber, såsom arkæologiske fund eller deciderede bygninger. Slots- og Kulturstyrelsen har deres egen definition af begrebet *kulturarv*, som defineret i museumsloven.

” *Kulturarven knytter sig til sporene efter menneskets virksomhed i byerne og ude i det åbne land fra den ældste tid og til i dag. Begrebet kulturarv deles ofte i tre kategorier:*

- *den flytbare kulturarv (fx genstande, der kan indsamles og flyttes),*
- *den faste kulturarv (fx bygninger og kulturmiljøer),*
- *den immaterielle kulturarv (mere uhåndgribeligt, fx traditioner, udtryk, vaner).⁹*

Her deles den materielle *kulturarv* op i to, flytbar og fast. De er i og for sig forholdsvis selvforklarende, de flytbare genstande og lignende, og er ofte hvad en klassisk museumsudstilling er bygget op om omkring. Den faste *kulturarv* er bygninger og deciderede kulturmiljøer, som ikke på samme vis er til at flytte, om end institutioner som den Gamle By i Aarhus, har bevist at dette i virkeligheden blot er et spørgsmål om vilje, og de nødvendige midler.

Den sidste, og måske mest besværlige, form for *kulturarv*, er den immaterielle. Det kan være traditioner og vaner, som nævnt i Slots- og Kulturstyrelsens definition, men også myter og legender, fortællinger der er overleveret fra generation til generation, og har overlevet i den kollektive bevidsthed. Ofte er disse også skrevet ned, og de nedskrevne kilder herpå kan siges at være en del af den flytbare *kulturarv*, og de ender ofte på museer, biblioteker eller universiteter, hvor de kan studeres og udstilles. Fortællingerne, eller *historierne*, selv lever dog ofte videre udenfor deres materielle kilde, i den kollektive bevidsthed, og er således en del af den immaterielle *kulturarv*.

Projektet her har primært fokus på den immaterielle *kulturarv*, i form af folks forståelse for *historien*, og livet i tidligere tider. Dette kan dog knyttes op på materiel, både fast og flytbar *kulturarv*, såfremt at der er en relation imellem disse, som for eksempel steder eller genstande der optræder i fortællingen, der formidler *kulturarven*, såsom eksempelvis Jerusalem.

Den historiske roman

Projektet her har som sit formål at undersøge hvordan den historiske roman, og til en hvis grad historisk fiktion generelt, kan bruges til at formidle *historien* og *kulturarven*. Jeg føler derfor at det er relevant at definere begrebet *historisk roman*, hvad det helt præcist vil sige. Derudover vil jeg i

⁹ ”Hvad er kulturarv?” Slots- og Kulturstyrelsen (slks.dk) <https://slks.dk/omraader/kulturarv/bevaringsvaerdige-bygninger-og-miljoer/lokalplaner-og-kulturarv-en-guide/2-hvad-er-kulturarv>, 16. januar, 2023.

dette afsnit og ganske kort komme ind på historisk fiktion generelt, som det optræder i andre medier udover den klassiske roman, som er det primær fokus i projektet.

I *Historien i historien*, argumentere Leif Søndergaard for at den historiske roman som genre udviklede sig i starten af 1800'tallet netop fordi at historiefaget selv begyndte at blive mere videnskabeligt orienteret, og mere kritisk overfor dets kildemateriale. Det er da også i 1800-tallet vi ser mange af de mest kendte historiske romaner blive skrevet, blandt andet sir Walter Scotts *Waverly* og senere *Ivanhoe*, der af mange bliver set som nogle af de første af de moderne historiske romaner.¹⁰ Det er også fra dette århundrede at vi har de store franske værker, *De tre musketerer*, *Les Misérables* og *Klokkeren fra Notre Dame*. Også i Danmark finder vi denne generer populært med værker som *Valdemar Seier*, af B. S. Ingemann og *Gøngehøvdingen* af Carit Etlar. Fælles for de nævnt værker er de alle tager udgangspunkt i forfatterens egen nation, og ofte har et forholdsvis nationalistisk udgangspunkt, en tendens der passer godt ind i tiden, med det voksende romantiske syn på fortiden. Værkerne blev ofte en del af den nationale identitet, som for eksempel *Gøngehøvdingen* i den Danmark, der efterhånden er blevet et symbol på den folkelige kamp imod den svenske invasionsmagt i Svenskekrigene inden Roskilde Freden. Vi ser generelt en stor interesse for nationens historie, og historien var da også et politisk værktøj for de nationale politiske kræfter, der forsøgte at bruge den del at underbygge deres argumenter om hvad der var grundlæggende for deres nation og dets folkeslag.¹¹

Mens at den historiske roman måske nok udviklede sig meget i 1800-tallet, og på mange måder fik den form den stadig har i dag, har den dog rødder betydeligt længere tilbage i historien. Det tidligste litterære værk eposset *Gilgamesh*, om den sumeriske sagnkonge kan for eksempel siges at være historisk fiktion, om end det naturligvis ikke var en roman, man snarere en mundtlig overleveret legende og et digt. Men den grundlæggende genre, hvor man tager karakterer og begivenheder fra fortiden og fortæller en fikcionaliseret udgave af deres historie strækker sig helt tilbage til de grundlæggende civilisationer. De nok mest kendte eksempler på dette er Homers to episke digte, *Iliaden* og *Odyseen*, der fortæller den episke historie om den Trojanske Krig, og Odysseus' senere hjemrejse. I dag er disse set som værende mytiske og fiktive, og er blandt historikere ikke set værende historisk kildemateriale de beskrevne begivenheder, om end de naturligvis er kilder til den græske selvopfattelse og kultur. Og netop det faktum at de er brugbare kilder til dette er det vigtige.

¹⁰ Søndergaard, Leif, *Historien I historien*, fra *Historiske Fortællinger: Historieformidling og litteratur*, red. Karin Esmann Knudsen, Syddansk Universitetsforlag og Gyldendal, 2008, s. 70.

¹¹ Søndergaard, Leif, *Historien I historien*, fra *Historiske Fortællinger: Historieformidling og litteratur*, red. Karin Esmann Knudsen, Syddansk Universitetsforlag og Gyldendal, 2008, s. 70.

Oldtidense grækere, og i vidt omfang de andre folkeslag i både antikken og middelalderen, så ikke den store forskel på historisk fiktion og historisk skrivning generelt. Grænsen mellem myte og virkelighed var langt mindre i denne tid end den er i dag. Det er i virkeligheden dette der er den store forskel i 1800-tallets historiarbejde. Men selv her er det dog ikke fuldstændigt slået igennem. Faderen af historievidenskaben i Danmark, Kristian Erslev, benytter sig for eksempel af de berømte Marsk Stig viser, som kildemateriale til begivenhederne i hans værk *Danmarks Riges Historie*. Dette er til trods for kilderne af langt de fleste er vurderet til at være et fiktive, og mere legendariske end reelt historiske. Senere historikere har da også vurderet dem til ikke være brugbare til at finde frem til den historiske sandhed om de faktiske begivenheder.¹²

¹² Søndergaard, Leif, *Historien I historien*, fra *Historiske Fortællinger: Historieformidling og litteratur*, red. Karin Esmann Knudsen, Syddansk Universitetsforlag og Gyldendal, 2008, s. 70-71.

Historisk præsentation

I dette afsnit vil jeg kort præsentere den historiske kontekst som Arn-trilogien er sat i. Det vil i første omgang være et overordnet syn på den tidlige korstogstid i Europa og hvad dette betød for den kristne verden i korte træk. I det efterfølgende underafsnit vil jeg så kort opridse den historiske situation i norden, og hvad der senere skulle blive kongeriget Sverige, for at få en forståelse for den *setting* bøgerne er sat i.

Korstogstiden i Europa

Året er 1095, og pave Urban II har indkaldt til et råd i Clermont. Rådet bliver skæbnesvangert for europæisk og mellemøstlig historie, da det er ved dette råd Urban kalder til hellig krig imod Islam og opfordre hans kristne tilhørere om drage til Jerusalem og kæmpe i Guds tjeneste for sikre den Hellige By og beskytte pilgrimme på deres rejse dertil.¹³ Følgerne af Urbans tale og rådet i Clermont kom til at have varende effekt og dominere det næste århundrede og længere. Det Første Korstog så en utrolig stor tilslutning, både fra adelen som Urban havde planlagt, men også fra den almindelige befolkning, noget som sandsynligvis ikke havde været tiltænkt, og måske endda ikke ønsket af paven eller hans rådgivere. En hob af fanatiske bønder er besværlig at styre, hvilket da også viste sig da de selv drog afsted inden resten af korsfarerhæren med de adelige var klar.¹⁴

Rådet i Clermont og Urban II's tale og opfordring til hellig krig og erobringen af Jerusalem, kom som et resultat af en lang række faktorer, der alle spiller sammen til dette endeligt. For eksempel var Vesteuropa begyndt at blive langt mere centraliseret og der var begyndt at vokse stærkere kongemagter frem end tidligere. Disse nye riger, såsom Frankeriget, England og det Hellige Romerske Kejserrige var betydeligt mere effektive i forhold til at organisere og planlægge større operationer end deres forgængere havde været. Dette var for eksempel blevet vist da Hertug Vilhelm af Normandiet invaderede og erobrede England 29 år inden mødet ved Clermont. Derudover var befolkningen, både høj som lav, begyndt at blive meget religiøse, og alle virkede til at have stor interesse for religiøse anliggender, og pilgrimstog blev mere og mere populære, og den vigtigste destination for pilgrimme var naturligvis Jesus Kristi Hellige Grav i Jerusalem. Sammen med dette kom den voksende fare fra den nye tyrkiske stormagt i Lilleasien, et voksende imperium der truede Konstantinopel selv og det

¹³ Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

¹⁴ Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

Byzantinske Kejserrige, og efterhånden blev set som en trussel mod kristnes mulighed for at nå Jerusalem på pilgrimsfærd. Den byzantinske kejsers bøn om hjælp fra sine vestlige fæller talte også for at noget skulle gøres. Derudover har Urban muligvis håbet på at ved at hjælpe Byzans kunne han genforene den østlige kristne kirke med den vestlige, og skabe et mere samlet Europa med ham selv og hans efterfølgere som dets åndelige overhoved.¹⁵

Urbans opfordring var at drage til Jerusalem og beskytte den Hellige Grav og de andre hellige områder i Levanten, og derudover at sikre pilgrimmes rejse og adgang til disse. Korstogene skulle altså ikke ses som en angrebskrig, men snare et forsvar af kristendommen. Derudover blev der også lovet evig frelse og en plads i himmeriget til korsfarerne hvis de drog afsted og bekæmpede de vantro muslimer. Dette lagt sammen med muligheden for at vinde hæder, ære og rigdom var en et stort træk for mange adelsmænd i vesten. Sandsynligvis har det især været attraktivt for de yngre sønner af adelige som ikke har stået til at arve meget efter deres fædre.¹⁶

Resultatet af talen og de efterfølgende planer blev det Første Korstog. Den første gruppe der drog afsted, bestod af bønder og andet godtfolk, ledet af en karismatisk eneboer ved navn Peter der var kendt for sin veltalenhed og religiøse inderlighed. Denne gruppe nåede så langt som Konstantinopel, hvor den blev taget imod af den byzantinske kejser. Men kort efter at hæren forlod den østromerske hovedstad mødte den en tyrkisk hær, der stort set udslettede den. Dette skyldtes sandsynligvis at Peters mænd primært var bønder, uden megen militær træning eller erfaring, eller ordentligt udstyr for den sags skyld.¹⁷

De resterende grupper korsfarer var betydeligt bedre organiserede og ledet af kompetente adelige hærførere, om end det Første Korstog ikke talte nogle af Europas konger blandt dets medlemmer. I stedet var lederne højtstående adelsmænd fra Frankrig og Tyskland. De drog afsted imod Jerusalem af forskellige omgange, og mødtes da de var ankommet til Levanten på forskellige steder. Da de ankom til Konstantinopel, allierede de sig med kejser Alexius af Byzans, en alliance, og det lykkedes dem herefter at erobre Edessa, Antioch og til sidst Jerusalem selv, samt en række andre mindre byer og områder.¹⁸

¹⁵ Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

¹⁶ Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

¹⁷ Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

¹⁸ Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

Det Første Korstog var ovre, og havde været en stor succes, noget der i Europa og blandt korsfarerne blev set som et tydeligt tegn på at Gud var deres side, og at han havde udført mirakler for sikre sine folks sejr.¹⁹

Resultatet af korstoget blev oprettelsen af tre nye stater i Levanten, i moderne tid kaldet korsfarerstater. Det drejede sig først og fremmest og Jerusalem selvfølgelig, da var det eneste kongerige af de fire nye stater. Kongeriget Jerusalem var uden tvivl det mest betydningsfulde af de fire korsfarerstater, da det var her Jerusalem selv befandt sig, den Hellige By, der havde være korstogets mål. Derudover var Jerusalem også sæde for Patriarken af Jerusalem, end af de vigtigste religiøse autoriteter i Levanten.²⁰

Udover Jerusalem var der Fyrstedømmet Antioch, der ligeledes var sæde for en af kirkens patriarker, og tidligere havde været en del af det Byzantinske Kejserrige. Inden korstoget havde kejseren ønsket Antioch, og alt andet land, der tidligere havde tilhørt Byzans leveret tilbage til ham efter at korsfarerne erobrede dette. Dette blev dog ikke aktuelt, og korsfarerne beholdt det meste selv og oprettede sig selv som fyrster. De to sidste korsfarerstater var grevskaberne Edessa og Tripoli, der ligeledes var grundlagt og regeret af ledere af det Første Korstog.²¹

Grevskabet Edessa faldt i 1144 til en ny muslimsk hærfører, den magtfulde Zangi, der på daværende tidspunkt var den største trussel til de kristne i Levanten og de ny korsfarerstater. Faldet af en af de fire kristne stater i Levanten resulterede i et nyt korstog, denne gang under ledelse af to af Europas mest magtfulde fyrste, Louis VI af Frankrig og Konrad III af Tyskland. Korstoget havde således umiddelbart potentiale til at blive en endnu større succes end det først havde været. Det Andet Korstog endt dog i en katastrofe, med flere militære nederlag til den kristne side imod deres muslimske fjender, samt diplomatiske problemer med Konstantinopel, der svækkede forholdet mellem korsfarerstaterne og en af deres vigtigste og stærkeste allierede. Derudover lykkedes det aldrig at generobre Edessa, som havde været det egentlig mål med dette korstog. Derudover var nederlagene et moralsk slag mod de kristne i både Europa og Levanten, og en stor symbolsk sejr for muslimerne, der nu havde vist at de kunne besejre en invaderende kristen hær og forsvare deres land.²²

¹⁹ Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

²⁰ Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

²¹ Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

²² Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

I tiden efter det Andet Korstog forsøgte korsfarerstaterne at stabilisere sig selv, og sikre deres overlevelse imod den voksende muslimske trussel i form af Nur al-Din, Zangis efterfølger og den nye muslimske krigsherre. Nur al-Din var i fuld gang med at skabe et samlet muslimsk rige, der til sidst ville omslutte korsfarerstaterne fuldstændigt. Hidtil havde de kristne fyrster været i stand til at udnytte det faktum at Egypten var regeret af shia muslimer, imens at Syrien var under sunni kontrol, og ledet af kaliffen i Bagdad. De mange mindre emirater imod Bagdad og Kairo havde ofte været i konflikt med hinanden, og forsøgte at sikre deres egen overlevelse fanget mellem den sunnimuslimske kalif i Bagdad og den shiamuslimske kalif i Kairo. Det blev dog Nur al-Dins efterfølger og nevø, Saladin da klarede at opnå hans onkels plan og skabe et sunnimuslimsk imperium der omringede Jerusalem og dets allierede, da han erobrede Egypten.²³

Dette gjorde at de kristne fyrster nu var i en noget prekær situation. De var fuldstændig omringet af deres fjender, der nu var ledet af en af historien dygtigste krigsherrer, en mand der havde svoret en hellig ed på at han ville erobre Jerusalem og bringe det under muslimsk kontrol. Derudover var den hjælp som de igennem længere tid havde søgt hos Vesteuropa ikke forekommende, og det blev tydeligt at de stod alene, til trods for pavens forsøg på at finde hjælp i vesten.²⁴

Derudover var der betydelige indre konflikter i Jerusalem, da kong Amalric I døde, og efterlod tronen til hans trettenårige søn, Baldwin IV, en teenager der var ramt af spedalskhed og konstant havde behov for regenter. To lejre havde vokset frem i hoffet i Jerusalem, med dronningemoderen Agnes af Courtenay, hendes datter Sibylla og bror Joscelin III af Edessa og Sibyllas nye ægtemand Guy de Lusignan, og hans familie. Mod dem stod en alliance af rigets lokale baroner, ledet af Raymond III af Tripoli, der ligeledes var herre af Tiberias igennem hans kone, og således vasal til Baldwin IV. Med ham havde han en række andre adelige, blandt andet Ibelin familien.²⁵

Baldwin IV havde, med Raymond III's hjælp klaret af holde fred med Saladin i en årrække, men det skulle ikke vare ved meget længere. Baldwin IV døde i 1185 og blev efterfulgt af sin nevø Baldwin V, med Raymond som regent. Den unge kone overlevede dog kun sin onkel med et enkelt år, hvorefter hans mor Sibylla overtog tronen, og kort tid efter kronede sin mand, Guy de Lusignan, til konge af Jerusalem. Ganske kort tid efter udbrød der krig med Saladin, da en af Guys vasaller og

²³ Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

²⁴ Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

²⁵ Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

allierede, Reynault de Chatillon igen begyndte at overfalde muslimske handelskaravaner. Den kristne hær ledet af Guy blev besejret endegyldigt ved Slaget ved Hattins Horn den 4. juli 1187. Slaget markerede enden på kristent herredømme i Levanten, og Jerusalem selv overgav sig til Saladin den 2. oktober samme år.²⁶

Middelalderen i Sverige

Det vides ikke helt hvornår Sverige blev et enkelt samlet rige. I 1164 er det første gang at Sverige bliver nævnt som et samlet, og uafhængigt rige, i en pavelig bulle der opretter et ærkestift i Uppsala med en ærkebiskop der skal være det religiøse overhoved for riget.²⁷

Vi ved dog at de tre riger, Västra Götaland, Östra Götaland og Svealand, som optræder i Arn-trilogien, på dette tidspunkt var samlet til et rige, om end det umiddelbar virker til at de ikke var så centraliserede som det senere svenske kongerige skulle blive. I 1130 blev en stormand ved navn Sverker valgt til konge af i tre lande, og hans hjemland, Östra Götaland, blev det politiske centrum i det unge kongerige. Det er denne Sverker der er konge i begyndelsen af Arn-trilogien, og tilsyneladende grundlægger af Sverkers-ætten, en af de to kongeætter der konstant kæmper om magten i bøgerne og i virkeligheden i de følgende århundrede efterfølgende Sverkers valg til kong.²⁸ Den anden æt var Eriks-ætten, ligeledes opkaldt efter dens grundlægger, Erik Jedvardsson, også kendt som Sankt Erik, Sveriges skytshelgen. Erik kæmpede med Sverker om tronen, og drog på et korstog til Finland hvor han døde. Inden da var han dog blev udråbt til konge i Svealand, hvilket har splittet riget. Hans søn Knut Eriksson skulle senere tage tronen fra Sverkers egen søn.²⁹

Knut Eriksson er en vigtig figur i svensk historie, og foretager en del reformer af riget. Dette gælder for eksempel en reorganisering af kirken, etablering af en reel valuta og bygningen af en fæstning

²⁶ Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. januar, 2023.

²⁷ Sandvik, Gudmund , Norman, Lennart T. , Weibull, Jörgen , Enander, Henrik , Larson, Susan Ruth and Helmfrid, Staffan. "Sweden". Encyclopedia Britannica, 15 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/place/Sweden>. 15. januar, 2023.

²⁸ Sandvik, Gudmund , Norman, Lennart T. , Weibull, Jörgen , Enander, Henrik , Larson, Susan Ruth and Helmfrid, Staffan. "Sweden". Encyclopedia Britannica, 15 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/place/Sweden>. 15. Januar 2023.

²⁹ Sandvik, Gudmund , Norman, Lennart T. , Weibull, Jörgen , Enander, Henrik , Larson, Susan Ruth and Helmfrid, Staffan. "Sweden". Encyclopedia Britannica, 15 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/place/Sweden>. 15. Januar 2023.

hvor Stockholm senere skulle komme til at ligge. Hans død markerede derudover en lang række kampe om tronen mellem hans efterkommere og sverkers-ætten. Tiden her så en stor udvikling i Sverige, blandt andet i forhold til kirken, der kom ind under et separat skattesystem og fik ret til at administrere kanonisk lov. Derudover gav kirken også i denne tid sin velsignelse til en række korstog imod de baltiske lande og Finland.³⁰ Her ser vi for eksempel hvordan korstogsfeberen også havde nået norden, selvom de ikke nødvendigvis drog imod det Hellige Land for at befri Jerusalem, men blot fandt nemmere mål tættere på hjemmet.

Borgerkrigene om kronen mellem sverkers-ætten og Eriks-ætten sluttede i midten af det trettende århundrede, da en af Sveriges nok vigtigste personer trådte frem. Birger Jarl er i Arn-trilogien Arns barnebarn, søn af og Arn og Cecilias søn Magnus Måneskjold, der er en historisk person, men næppe søn af en tidligere tempelridder. Birger Jarl var overhoved af den magtfulde Folkungeæt, en tredje familie der havde været allieret med Eriks-ætten men aldrig selv havde båret kronen. Birger var jarl, kongens ledende rådgiver, til Erik Eriksson, den sidste konge af Eriks-ætten. Birger var ligeledes blevet gift med kongens søster, Ingeborg, og da kong Erik døde blev Birger og Ingeborgs søn Valdemar valgt til konge af Sverige, med Birger Jarl som regent indtil Valdemar blev voksen.³¹

³⁰ Sandvik, Gudmund , Norman, Lennart T. , Weibull, Jörgen , Enander, Henrik , Larson, Susan Ruth and Helmfriid, Staffan. "Sweden". Encyclopedia Britannica, 15 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/place/Sweden>. 15. Januar 2023.

³¹ Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Birger Jarl". Encyclopedia Britannica, 27 Sep. 2022, <https://www.britannica.com/biography/Birger-Jarl>. 15, januar, 2023.

Præsentation og resume af Arn-trilogien

I dette afsnit vil jeg give en kort præsentation og resume af Arn-trilogien af Jan Guillou. Jeg vil komme med eksempler fra bøgerne på hvad Guillous fokus i bøgerne er på, såsom forholdet mellem kirke og kongemagt i middelalderen, og hvilken rolle religion spillede i samfundet. Dette vil tjene som en del af grundlaget for den senere analyse og diskussion af trilogien som formidlingsmetode.

I 1998 udgav den svenske forfatter Jan Guillou bogen *Vejen til Jerusalem*, der blev den første i en trilogi om den fiktive Arn Magnusson, en ung stormands søn i Västra Götaland i 1100'tallet, der ender som tempelridder. To år senere i år 2000 udkom de to efterfølgere, *Tempelridderen* og *Riget ved Vejens Ende*, der afsluttede trilogien om den svenske tempelridder. Året efter, i 2001, udkom en fortsættelse til trilogien, *Arven efter Arn*, der følger Arns barnebarn, Birger Magnusson, den historiske Birger Jarl, nogle gange kaldet Sveriges grundlægger.

I trilogien følger vi Arn Magnusson, og senere hans kærlighedsinteresse, Cecilia Algotsdotter, to unge medlemmer af stormandsklassen i Västra Götaland, i midten af det tolvte århundrede. Vi bliver introduceret til historiske figurer såsom Birger Brosa, kong Knut Eriksson og bliver præsenteret for samfundet i middelalderens Skandinavien. Guillou har et særligt fokus på rollen som kirken og religion spillede i samfundet i denne tid, og Arn bliver opfostret af en gruppe munke, først på klostret Varnhem i Västra Götaland og senere på Vitskøl Kloster i Nordjylland, hvor munkene flytter til efter at være endt i konflikt med kongemagten i deres hjemland.³²

Munkene vender senere hjem til Varnhem, og kort tid efter rejser Arn Magnusson hjem til Arnäs, hans fars gård og hans fødested. Vi bliver blandt andet her præsenteret for forskellen mellem de forskellige klasser, stormændene og dem der tilhører rigets mest magtfulde familier, som for eksempel Folkungerne. I første omgang rejser Arn klædt som en fattig munk, og ender hurtigt i konflikt med en gruppe mænd, da han redder en ung kvinde, da er ved at stikke af fra sit bryllup. Brudgommen beskylder Arn for bruderov, og de ender i tvekamp, da mandens ære er blevet krænket, noget alle andre bryllupsgæsterne erklærer sig enige i. Men da Arn er blevet trænet i sværdkamp af Broder Guilbert fra Varnhem, en tidligere Tempelridder der havde gjort tjeneste i korstogene, vinder han nemt kampen, og slår brudgommen ihjel. Præsten der havde forestået brylluppet, erklærer dette for

³² Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998

et mirakel, for en ung munk kunne naturligvis kun besejre en erfaren kriger ved Guds hjælp. Kampen bliver for eksempel sammenlignet med David og Goliat, af præsten.³³ Arn vender herefter hjem til Varnhem for skrifte sine synder for prioren Fader Henri, der hurtigt tilgiver Arn for drabet. Arn finder det besynderligt at han så let bliver tilgivet for mord, da han havde forventet en hård straf for denne mest forfærdelige synd. Fader Henri argumenterer for at det måtte have været Guds plan, hvorfor skulle han ellers have puttet Arn, en munkelærling med krigertræning, i en sådan situation.³⁴

Herefter forklarer Fader Henri at han bærer en del af skylden for denne situation. Han fortæller Arn at han er en del af Folkungeætten, en af de mest magtfulde ætter i riget, og at hvis dette havde været tydeligt var der ingen, der ville have vovet at løfte en finger imod ham, på grund af Folkungernes regel om at hvis en af deres æt bliver slået ihjel, vil drabsmanden ikke leve til at se den tredje solnedgang herefter. Dette viser tydeligt hvilken magt stormandsslægterne havde på dette tidspunkt.³⁵ Da bryllupsgæsterne troede at Arn var en person uden nogen særlig stand, var de fine med at brudgommen ville slå ham ihjel på grund af det angivelige bruderov. Præsten argumenterede imod det, men ikke synderligt. Det tyder på i historien at et sådant drab, i en æreskamp mellem to mænd, ville have været helt efter loven. Men alligevel ville ingen have vovet det havde de vist hvem Arn var. Fordi Folkungerne ville hævne ham, og dermed ville sætte deres egen dom over rigets skikke og traditioner. Vi bliver her vist hvordan dette var en tid var sværdets magt styrede riget, og hvordan de magtfulde var sat over love og skikke. Dette er en pointe der ofte bliver understreget i historien.

Efter dette vender Arn hjem til Arnäs, denne gang klædt som en Folkunge, i en kappe i deres farver, og bevæbnet med et sværd givet ham af Broder Guilbert. Efter et tingsmøde, hvor Arn ender i duel med, og besejrer, en af kongens dygtigste krigere, der havde været i konflikt med Arns fader, Magnus Folkesson, bliver Arn hurtigt kendt som en af de bedste krigere i riget, og han vinder stor respekt hos sine fæller.³⁶ Han ender med at forelske sig i nabodatteren Cecilia Algotsdotter, og hjælpe sin ven Knut Eriksson med at slå kong Karl Sverkersson ihjel, så Knut selv kan tage tronen. Knut er søn af den tidligere konge, Erik Jedvardsson, som Karl Sverkersson i sin tid slog ihjel og tog kronen fra. Arn hjælper Knut, som var en barndomsven fra før han blev sendt til Varnhem Kloster, da Knut lover at hvis han er konge ville Arn have hans støtte til at ægte Cecilia.³⁷ Arn og Cecilia kan dog ikke vente, og ligger sammen inden de bliver gift. Dette skaber en del problemer da Cecilia fortæller det

³³ Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998,

³⁴ Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998,

³⁵ Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998,

³⁶ Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998,

³⁷ Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998,

til sin søster Katarina, som er jaloux og tidligere havde forsøgt at forføre Arn. De to søstre havde tilbragt en del tid på Gudhem Kloster for at få en opdragelse og uddannelse der sømmede sig for unge kvinder af god stand. Udover at være jaloux på sin søster, er Katarina også bekymret for at deres fader ikke har råd til to medgifter, især ikke hvis Cecilia skal giftes ind i Folkungeætten, da en så magtfuld æt ville kræve en betydelig medgift.³⁸ Hun er derfor nervøs for at ende med at blive tvunget til at tage nonneløfte og ende sine dage i kloster. Hun går derfor til abbedissen af Gudhem Kloster, Moder Rikissa, der er medlem af Sverkersætten, den regerende kongeæt og Folkungerne og Eriksættens svorne fjender, og fortæller hende at Arn og Cecilia har lagt sammen, og at Katarina inden da ligeledes havde lagt med Arn. Moder Rikissa går med dette til Biskop Bengt, ligeledes et medlem af Sverkersætten, og fortæller ham dette. Biskoppen erklærer dette for en vederstyggelighed og lyser både Arn og Katarina i band, og dømmer dem til at aftjene tyve års bodsgerning i henholdsvis Varnhem og Gudhem Kloster.³⁹

Efter at han vender tilbage til Varnhem Kloster har Arn en længere diskussion med Fader Henri om hvorfor han bliver straffet så hårdt for en handling af kærlighed, når hans straf for mordet på den tidligere nævnte brudgom var så mild. Han har svært ved at se meningen i dette. Det bliver herefter besluttet at Arn skal tjene sine tyve år, ikke som munk i Varnhem Kloster, men som tempelridder i det Hellige Land. Han skal drage først til Rom hvor han kan tilslutte sig ordenen, og herefter til Jerusalem hvor han vil tjene ordenen i krigen mod Saladin. Det er her den første bog, *Vejen til Jerusalem* slutter.⁴⁰

Anden bog, *Tempelridderen*, følger Arn i Levanten, næsten tyve år efter slutningen af bog et, hvor han nu er steget til graden af borgherre for borgen Gaza.⁴¹ Han er her kendt som Arn de Gothia, eller *Al Ghouti* blandt hans saracenske fjender. Han er en nær rådgiver til Arnaldo de Torroja, der er Mester af Jerusalem, en af ordenens højeste poster, og en post Arn selv senere kommer til at bestride da de Torroja bliver udvalgt til ordenens stormester efter den tidligeres død.⁴² Den nok vigtigste begivenhed for Arn i sin tjeneste i Levanten er hans møde med saracenernes leder, sultanen af Egypten og Syrien, Yussuf Ibn Ayyub Salah ad-Din, bedre kendt som Saladin. Saladin er forklædt som handelsmand og rejser igennem et farligt område for at nå sin hær uden at blive opdaget af sine fjender, men han og hans to følgere, bliver overfaldet af røvere. Arn kommer dem til undsætning,

³⁸ Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998,

³⁹ Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998,

⁴⁰ Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998,

⁴¹ Guillou, Jan, *Tempelridderen*, Modtryk, Stockholm, 1999

⁴² Guillou, Jan, *Tempelridderen*, Modtryk, Stockholm, 1999

da hans primære opgave er at beskytte pilgrimme og rejsende for landevejsrøvere og lignende, og han havde jaget disse igennem noget tid. Saladin inviterer Arn og hans væbner til at spise med dem om aftenen som tak for at redde deres liv, og de giver begge deres æresord på at den anden vil være sikker den aften. På dette tidspunkt har Arn endnu ikke indset hvem den rejsende er. Dette gør han dog forholdsvis hurtigt om aftenen, og de to dødelige fjender har en længere samtale, hvor de finder stor gensidig respekt for hinanden.⁴³ De mødes flere gange igennem resten af bogen, og begynder at udvikle en form for venskab samtidig med at forblive modstandere i krigen om Jerusalem. Derudover ender Arn i stærk konflikt med medlemmer af de kristne styrker, for eksempel Gerard de Ridefort, der ender med at overtage posten som stormester for Tempelridderne efter de Torroja's død. Derudover er han også i konflikt med Guy de Lusignan, der tager magten efter Baldwin IV's død, og en række andre. Arn bliver en vigtig aktør i konflikten, og står på samme side som de moderate medlemmer af de kristne styrker, de folk som ønskede fred og at finde en måde at leve side om side med muslimerne, såsom Raymond de Tripoli.⁴⁴

Igen gennem bogen bliver Arn ligeledes central i flere historiske begivenheder, blandt andet slaget ved Mont Gisard, hvor Baldwin IV besejrede Saladin's styrker. I bogen er det i stedet Arn der leder de kristne styrker, og kommer op med planen der besejrer den saracenske sultan.⁴⁵ Senere ser vi Arn i slaget ved Hattins Horn, hvor Saladin sparer hans liv efter slaget, og Arn derefter fungerer som en form for mellemmand og forhandler mellem Saladin og de resterende kristne styrker i Levanten.⁴⁶ Det er ham der overtaler Saladin til at give de kristne folk i Jerusalem frit lejde, og ikke foretage en massakre som tidligere er blevet gjort. Arns argument var at en massakre ville resultere i en større hær ved det næste korstog, og at nåde derudover ville være det rigtige at gøre.⁴⁷ Bogen slutter med at Arn drager hjem til Västra Götaland, med en mindre formue givet til ham af Saladin samt en del følgere, såsom soldater og andre dygtige håndværkere både fra Levanten og andre lande omkring Middelhavet.⁴⁸

Bog to følger derudover også Cecilia Algotsdotters liv på Gudhem Kloster, og vi ser her hvordan den poliske situation i Skandinavien udvikler sig, kampen om kronen med Eriksætten og Folkungeætten på den ene side ledet af Knut Eriksson og Birger Brosa, og Sverkersætten på den anden side, med stor støtte fra kirken, og Danmark, der på dette tidspunkt er det mest magtfulde rige i Skandinavien

⁴³ Guillou, Jan, Tempelridderen, Modtryk, Stockholm, 1999

⁴⁴ Guillou, Jan, Tempelridderen, Modtryk, Stockholm, 1999,

⁴⁵ Guillou, Jan, Tempelridderen, Modtryk, Stockholm, 1999,

⁴⁶ Guillou, Jan, Tempelridderen, Modtryk, Stockholm, 1999,

⁴⁷ Guillou, Jan, Tempelridderen, Modtryk, Stockholm, 1999,

⁴⁸ Guillou, Jan, Tempelridderen, Modtryk, Stockholm, 1999,

og har udviklet et mere moderne militær lignende resten af Vesteuropas.⁴⁹ Vi ser også her Cecilias venskab med Knut Erikssons forlovede og senere dronning, en anden Cecilia der bliver kendt som Cecilia Blanka, samt hendes forhold til de andre kvinder i klostret.⁵⁰ Til sidst ser vi hende overtage stillingen som *yconomus*, og blive ansvarlig for klostrets økonomi, en post der tidligere var blevet varetaget af en ekstern munk, da man ikke mente at en sådan post kunne blive varetaget af en kvinde.⁵¹ Cecilias historie giver et godt indblik i livet på kloster i den tidligere middelalder, samt forskellen på kønnene på dette tidspunkt. Derudover viser den godt de poliske konflikter og kampen og kronen der fandt sted her.

Den sidste bog, *Riget ved Vejens Ende*, ser Arn vende tilbage til Västra Götaland, hvor han endelig bliver gift med sin elskede Cecilia, efter en del diskussion med Birger Brosa og Knut Eriksson, der ønskede at han skulle giftes med en datter af Sverkersætten, for at sikre freden mellem de tre ætter i fremtiden.⁵² Vi ser også hvordan han bringer udenlandske håndværkere til riget og begynder på sine planer om at gøre Folkungerne til den ultimative militære og økonomiske magt i riget, for at sikre fred i fremtiden. Han bygger Forsvik, som skal bruge mere moderne teknologi og produktionsmetoder, samt være træningsgrund for soldater trænet med tempelridderne som forbillede. Derudover udbygger han Arnäs til at være en mere moderne borg, der skal fungere som Folkungernes sidste tilflugtssted i tilfælde af krig. Endelige bygger han en stor kirke, ikke i Jomfru Marias navn, eller nogle af andre almindelige helgener som så mange andre kirker. Denne kirke er i stedet bygget til ære for Jesus Hellige Grav, og skal give pilgrimme mulighed for at tilbede Kristus i deres hjemland, fremfor at drage på korstog til det Hellige Land.⁵³ Arn ser denne kirke, og en sikring mod kommende korstog og unødvendig krig og død som hans største opgave, og mener at dette var grunden til at Gud gjorde ham til en kriger og sendte på korstog i første omgang.⁵⁴ Endelig ser vi her i bogen konflikten mellem alliancen af Folkungerne og Eriksætten, og Sverkersætten med deres danske allierede tage fart da Sverker Karlsson ender med at erobre riget med dansk hjælp efter Knut Erikssons død.⁵⁵ Med Arns hjælp får de dog reddet Knut Erikssons sønner, og til sidst besejret sverkerne og deres danske allierede og sat Erik Knutsson på tronen. Bogen slutter med at Arn, på sit dødsleje efter det endelige slag, giver sin sønnesøn Birger Magnusson nogle råd om hvordan han i fremtiden skal sikre rigets

⁴⁹ Guillou, Jan, *Tempelridderen*, Modtryk, Stockholm, 1999,

⁵⁰ Guillou, Jan, *Tempelridderen*, Modtryk, Stockholm, 1999,

⁵¹ Guillou, Jan, *Tempelridderen*, Modtryk, Stockholm, 1999,

⁵² Guillou, Jan, *Riget ved vejens ende*, Modtryk, Stockholm, 2000,

⁵³ Guillou, Jan, *Riget ved vejens ende*, Modtryk, Stockholm, 2000,

⁵⁴ Guillou, Jan, *Riget ved vejens ende*, Modtryk, Stockholm, 2000,

⁵⁵ Guillou, Jan, *Riget ved vejens ende*, Modtryk, Stockholm, 2000,

sikkerhed og fred, det rige der senere skulle blive kendt som Sverige.⁵⁶ Birger Magnussons liv og kamp for at opfylde sin bedstefaders ønsker bliver udforsket og fortalt i den efterfølgende bog, *Arven efter Arn*, hvor vi til sidst ser Sverige bliver grundlagt med Birger Jarl som den ledende figur og landsfader.⁵⁷

⁵⁶ Guillou, Jan, *Riget ved vejens ende*, Modtryk, Stockholm, 2000,

⁵⁷ Guillou, Jan, *Arven efter Arn*, Modtryk, Stockholm, 2001

Arn-trilogien som historisk formidling

I afsnittet ovenfor præsenterede jeg trilogien og gav et referat af de tre bøger. Under referatet nævnte jeg nogle enkelte områder hvor bøgerne formidlede historien og kulturarven. I dette afsnit vil jeg gå længere i dybden med dette, og undersøge hvordan Guillous trilogi om tempelridderen klare at formidle historien og den kulturarv, der knytter sig både til Sveriges tidlige historie og korstogstiden. Afsnittet vil være inddelt efter emner, som for eksempel kirkens rolle i samfundet, de forskellige klasser og deres indbyrdes forhold, kønsroller og betydningen af korstogene i middelalderens samfund.

Sveriges tidlige historie og den politiske situation

Den første bog i serien, *Vejen til Jerusalem*, starter med at præsentere den verden som den unge Arn Magnusson er født ind i. I første del af bogen følger vi ikke Arn Magnusson, da bogen starter før han bliver født, men i stedet hans moder Fru Sigrid, der er gift med Hr. Magnus Folkesson, herre til Arnäs og bror til den magtfulde, og historiske, Birger Brosa, der senere bliver kongemager og jarl til Knut Eriksson.

Bøgerne er fortalt med en tredjepersons fortæller, der i litteraturvidenskabelige termer er alvidende. Guillou begynder således med at opridse den politiske situation i Sverige, med opdelingen mellem Västra og Östra Götaland og det nordligere Svealand, samt de betydningsfulde faktioner og karakterer. Dette gælder for eksempel folkungerne, med Birger Brosa i spidsen, og kong Sverker, og dennes fjende Erik Jedvardsson. Guillou fortæller her blandt andet om deres strid mod hinanden og hvad der skete. Alt dette tjener til at sætte scenen for de senere konflikter imellem folkungerne og Eriks-ætten på den ene side, og Sverkens-ætten på den anden.

Fortællingen om denne situation er dog ikke umiddelbart kendetegnet ved nogle specielle træk særligt kendetegnet fra fiktionslitteraturen. Vi bliver ikke præsenteret for situationen igennem en af karakterernes øjne, om end dette senere er tilføjet, men får i stedet situationen forklaret af en nøgtern, og tilsyneladende objektiv fortæller. Denne del kunne lige så vel have været skrevet i en klassisk historisk videnskabelige artikel om Sveriges tidlige historie og de tidlige konflikter der lagde grunden for de senere borgerkrige mellem de to kongeslægter.

Den store forskel her er dog Guillou fortæller alt dette som værende det virkeligt, i det mindste i forhold til romanens interne virkelighed, hvilket naturligvis er nødvendigt for at skrive en historisk roman. Der er ikke en historisk analyse eller diskussion af situationen, eller hvilke kilder hans

overvejelser hviler på. I stedet får vi at vide hvordan tingene var, til trods for at perioden er en periode i middelalderen vi ved meget lidt om med sikkerhed.

Kirkens rolle i samfundet

Et stort fokus i trilogien, og den efterfølgende bog om Birger Jarl, er forholdet mellem kirke og kongemagt, og hvilken rolle kirken spillede i de forskellige politiske konflikter og interne stridigheder. Her er også en del fokus på religionens betydning for samfundets udvikling, så det er ikke kun kirken som institution der udforskes, men også de religiøse aspekter heraf.

I borgerkrigen mellem Eriks-ætten og Sverkers-ætten er størstedelen af kirken i første omgang på sverkerne side, imod Eriks-ætten og folkungerne. Dette er til trods for den nyudnævnte ærkebiskop af Uppsala er mere neutral i konflikten, og i bøgerne har en stærk relation til Fader Henri af Varnhem Kloster, og derfor måske kunne være mere venligt stemt overfor Arn og hans frænder. Mange af de andre gejstelige, blandt biskoppen af Skara stift, biskop Bengt, er tæt knyttet til sverkerne, og ofte af denne æt. Dette giver god mening, da det har været sverkerne, der holdt kongemagten før konflikterne bryder ud, og ligeledes holder den da historien for alvor starter. De har derfor sørget for at placere deres egne frænder, eller allierede, på vigtige positioner, blandt andet bispesædderne, og har derudover også kontrol over en del af klostrene, blandt andet Gudhem Kloster, hvor Moder Rikissa, endnu en sverker, er abbedisse.

Efter at Knut Eriksson myrder kong Karl Sverkersson er det også kirken, med biskop Bengt i spidsen og med Moder Rikissas hjælp, der er skyld i at Knut mister en af hans mest værdifulde allierede, Arn Magnusson, der bliver sendt til at gøre tyve års bodsgering i Varnhem Kloster. Dette er et stort slag for Knut Eriksson, da Arn er en dygtig kriger, og samtidig medlem af en af de mest magtfulde slægter i riget, hans allierede folkungerne. Knut Eriksson og folkungerne er dog stadigvæk allierede, men at et af deres medlemmer er dømt for en vederstyggelighed, som det bliver kaldt, er et stort politisk slag imod dem.

Vi ser ligeledes hvilke magt kirken kan have i det politiske spil om kronen, da Arn Magnusson og Knut Eriksson besøger ærkebiskop Stephan i Östra Aros i Svealand. Ærkebiskoppen var en nær ven af Fader Henri, og Arn havde tidligere mødt ham. Knut Eriksson ønskede Arns hjælp til at få ærkebiskoppen til krone og salve ham, og dermed give ham kirkens, og Guds, velsignelse som konge. Arn havde fortalt Knut at dette ikke vil ske, men Knut blev ved, så Arn fjøede hans barndomsven, i den tro at der jo ikke kunne være noget galt i at ærkebiskoppen selv forklarede hvorfor det ikke ville ske til det unge kongsemne.

Da Arn Magnusson og Knut Eriksson så ankom til Östra Aros, og besøgte ærkebiskoppen, fortalte denne lige netop det, som Arn havde forventet, til Knut, der bad om at de i det mindste måtte komme tilbage dagen efter for at modtage den hellige nadver af ærkebiskoppen, en bøn han naturligvis ikke kunne afslå.

Under nadveren, træk Arn sit sværd, der var blevet smedet og velsignet i Varnhem Kloster, præcis som et tempelriddersværd, og derfor kunne bæres i kirken. Ærkebiskoppen så sig nødsaget til at velsigne sværdet, da jo allerede var velsignet til at tjene et helligt formål. Da Arn og Knut forlod kirken herefter, præsenterede Knut Eriksson sit eget sværd til folkemængden, og fortalte historien som om at det var hans sværd, der netop havde modtaget ærkebiskoppens velsignelse. Vi senere i bogen, efter at Arn er blevet sendt til Varnhem efter hans bandlysning af biskop Bengt, hvordan denne episode skabte en del problemer for ærkebiskoppen. Folk troede at han så godt som havde kronet og salvet Knut Eriksson som konge, og at han nu konstant blev *"jagtet af samtlige småkonger og halvkonger og kongsemner på én gang."*⁵⁸

Her ser vi også hvilken betydning kirken havde. Som Guds repræsentanter på jorden, var det deres opgave at krone og salve kongerne, sådan som det blandt andet blev beskrevet i biblen, da kongerne således havde deres magt og autoritet fra Gud selv. At have ærkebiskoppens velsignelse blev altså set som at have Guds velsignelse. Dette har nok været ekstra vigtigt for Knut Eriksson, da de fleste af de andre højtstående gejstlige i riget, såsom biskop Bengt af Skara, var tæt allieret med Sverkersætten. Dette ville have gjort en konflikt med sverkerne problematisk for ham, medmindre han altså havde ærkebiskoppens støtte, da han jo var biskoppernes overhoved, og den øverste kirkelige autoritet i riget.

Guillou's brug af den alvidende tredjepersons fortæller gør at han i sådanne situationer er i stand til at fortælle os udfaldet af forskellige handlinger i historien, uden at en af karaktererne er til stede. Havde han modsat brugt en begrænset fortæller, om denne var første- eller tredjepersons, havde han ikke været i stand til dette. Guillou bruger dog stadigvæk en del tid på at gennemgå Arn egne tanker om hvad han har oplevet.

Arn er anderledes end en del af hans frænder og bekendte i historien. Han er utrolig religiøs, som var almindeligt i tiden, men er samtidig forholdsvis moderat i sit syn på religion og dets betydning for samfundet. Det sidste kapitel i *Vejen til Jerusalem*, indeholde en længere indre diskussion, hvor han forsøger at forstå hvorfor lige netop den synd at lægge med Cecilia, kvinden han elsker og vil

⁵⁸ Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998, s. 384.

tilbringe resten af livet med, er mere forfærdelig, end for eksempel at slå en mand ihjel, som han tidligere havde gjort og var blevet tilgivet.

Arn har ofte igennem bogen haft diskussioner med både Fader Henri og Broder Guilbert om teologi og filosofi. Disse diskussioner er en måde hvorpå Guillou kan formidle middelalderens verdenssyn og forholdet til Gud og kirke. Det bliver betydeligt mere interessant for læseren, end hvis Guillou blot havde skrevet en klassisk historisk artikel om emnet, da dette giver bedre mulighed at opstille modsatrettede synspunkter og holdninger. Det kan lidt sammenlignes med Platons dialoger, hvor Sokrates, Platons læremester, ofte diskutere forskellige emner med forskellige personer. En dialog mellem to fiktive og næsten levende karakterer er mere fængende, end en teoretisk analyse og forklaring hvor vi blot bliver præsenteret for forfatterens egne fund og hypoteser.

Derudover giver romanen, med dens karakterer, også Guillou mulighed for at vise os hvordan dette verdenssyn reflekteres i den virkelige verden. Såfremt Guillou er tro imod de kilder han har benyttet sig af, kan dette give en langt bedre forståelse for livet i middelalderen, end gennem historiske artikler eller tekster på et museum, der blot beskriver det. Læseren har igennem bogen fået en følelsesmæssig forbindelse til Arn. Vi har læst om hans opvækst på klosteret, vi ser hvordan han begiver sig ud i den virkelige verden, og hvilken effekt denne har på ham. Vi ser ham forelske sig, og vi ser hvilken indflydelse de politiske konflikter, kirken og religionen har på hans liv, og hvordan han forholder sig til disse. Vi kommer ind i sindet og hører hans tanker, noget som en rendyrket historisk tekst aldrig ville kunne gøre.

Forholdet mellem klasser

Forholdet til religion og kirke er ikke det eneste tema i Arn-trilogien og den efterfølgende fortsættelse. Hierarkiet i middelalderens samfund og forholdet imellem de forskellige klasser er også af stor interesse for Guillou, der bruger en del tid på netop dette. Tidligere i referatet af bøgerne, kom jeg ind på Arn Magnussons første rejse fra Varnhem, hvor det var meningen at han skulle rejse hjem til Arnäs. Her stødte han på et bryllup, og i tvekamp slog han brudgommen ihjel. Jeg kom også ind på her hvordan tvekampen aldrig ville have fundet sted, havde brudgommen og bryllupsgæsterne vidst hvem Arn var; et medlem af den magtfulde folkunge-æt. Vi ser tydeligt forskellen mellem de forskellige klasser, og hvilken magt stormandsslægterne havde på dette tidspunkt. De var måske i teorien underlagt den samme lov som alle andre, og loven galt da også dem når andre stormænd eller

mægtige folk var imod dem, og benyttede sig af den i deres interne magtspil. Men ovenfor den almindelige jævne befolkning var et medlem af en af rigets mest magtfulde slægter urørlig.

Igen, dette er alt sammen noget som en historisk artikel, eller en tekst på et museum naturligvis ville have kunnet fortælle os, men fordi vi følger Arns oplevelse af det, kommer det til at stå langt klarere end det ellers ville have gjort. Vi er med ham i tvekampen, og føler hans fortvivlelse og sorg over at have taget et andet menneskes liv. Vi føler også hans forundring over at få så hurtig en syndsforladelse, og over at finde ud af at han tilhører en elite der er hævet over rigets almindelige mennesker.

Kvindes rolle i samfundet

I gennem bøgerne ser vi flere vigtige kvindelige karakterer, der har stor indflydelse på historien og vores hovedperson. De to vigtigste af disse er nok Fru Sigrid, Arn Magnussons moder, og Cecilia Algotsdotter, hans kærlighedsinteresse og senere hustru. I den første del af *Vejen til Jerusalem*, er det faktisk Fru Sigrid vi følger, og vi ser hvordan hun deltager i det politiske liv. Vi ser her hvordan hendes mand, Hr. Magnus Folkesson, er meget optaget af handel, men at det er Fru Sigrid der tænker over det større politiske spil og dets betydning for deres familie. Hvordan kvinder kunne have stor indflydelse ses også senere med Cecilia Algotsdotter, efter hendes og Arns bryllup, efter at deres bodsgerning er overstået. Det er langt hen ad vejen hende der står for den økonomiske drift af deres nye hjem Forsvik, der med Arns udenlandske arbejdere og store mængde af guld fra Levanten, og Cecilias kyndige økonomiske snilde, hurtigt blev et stærkt handelscenter i riget.

I *Arven efter Arn* har Guillou, ligesom i de andre bøger, indsat et forord inden bogen starter. Forordet lyder således: *"Anno Domini 1275 skrev munken Thibaud i Varnhems kloster om de begivenheder, der her skal fortælles om, at folket inddelte dem i fire tider. Først kom enkerens tid, da riget blev styret af en flok aldrende fruentimmere. Siden fulgte gamlingenes tid. Derefter kom niddingernes tid med ildsvåde, megen grå og tænders gnidsel. For folket, sammenfatter Thibaud, var enkerens tid den lyseste og lykkeligste. For riget var jarlens tid den afgørende."*⁵⁹

Bogen starter ligeledes ud med at vi har, som Thibaud skriver, fire ældre kvinder til at styre riget, alle sammen enker efter vigtige mænd. Fremmost blandt dem er enkedronningen Cecilia Blanka, enke efter kong Knut Eriksson. Derefter er der hendes nærmeste veninde Cecilia Algotsdotter, Arn

⁵⁹ Guillou, Jan, *Arven efter Arn*, Modtryk, Stockholm, 2001, s. 5.

Magnussons enke, og frue til Forsvik på dette tidspunkt. Udover disse to medlemmer af Eriks-ætten og folkungerne er der to sverkere, som begge var blevet allieret med Erik-ætten og folkungerne. Det drejer sig om Ulvhilde Emundsdatter, datter af Emund Enhånd, en af kong Karl Sverkerssons mest magtfulde støtter, og manden Arn Magnusson besejrede i tvekamp ved hans første Ting, kampen der gjorde ham berømt i hele riget som en stor kriger allerede inden hans tid som tempelridder. Den sidste af de fire enker var Cecilia Algotsdotters svigerdatter, Ingrid Ylva, der havde været gift med Cecilias og Arns søn, Magnus Måneskjold, og var mor til Birger Magnusson, den senere Birger Jarl.⁶⁰

Denne bog følger Birger Magnusson, der på *enkernes tid*, som Thibaud og Guillou kalder det, blot var en ung dreng. Birger er vores primære hovedperson, og det er ofte ham vi følger i bogen, hvilket vil sige at der ikke er så stort fokus på det politiske spil ved hoffet på dette tidspunkt, og vores hovedperson har ikke den store indflydelse, som han ellers senere får i bogen. Men Guillous bruger jo en alvidende tredjepersons fortæller i historien, hvilket giver ham mulighed for at fortælle os noget om de bagvedliggende begivenheder, som Birger måske ikke selv er involveret i. Det giver også Guillou mulighed for at klargøre ting, når Birger, fordi han ung, måske misforstår noget, eller i hvert fald ikke forstår de vidtrækkende følger og konsekvenser det han ser har.⁶¹

Alt det ovennævnte er positive sider af middelalderen, og viser at kvinder stadigvæk var i stand til at øve en del indflydelse, hvis de befandt sig i den rette position. Guillou viser dog også den mørkere side af middelalderen, og hvordan kvinder generelt blev set i samfundet. Igen starter det med Arns moder, Fru Sigrid. Vi møder hende i det første kapitel af *Vejen til Jerusalem*, hvor hun er gravid med Arn. Vi hører her hvordan hun som ung var blevet sendt på nonnekloster i Norge, fordi at hendes fader var nervøs for at hun havde udviklet et lidt for nært forhold med en ung mand, som ikke var af god nok stand til at ægte hende. Så for sikre familien imod skam blev hun skippet afsted til et kloster, hvor hun blev opdraget og uddannet af nonnerne. Vi hører også her om hvordan hun sandsynligvis ville have endt med at tage klosterløfte og ende sine dage som nonne, hvis det ikke var fordi at hun arvede en del jord i Västra Götaland, navnlig gården Varnhem, der senere skulle blive til Varnhem Kloster efter at hun skænkede den til cistercienserordenen. Men efter at hun havde arvet en større gård af en slægtning i Västra Götaland, var en pludselig "*en kvinde det bedre at gifte væk end at opbevare på et kloster*"⁶²

⁶⁰ Guillou, Jan, *Arven efter Arn*, Modtryk, Stockholm, 2001, s. 21-176.

⁶¹ Guillou, Jan, *Arven efter Arn*, Modtryk, Stockholm, 2001.

⁶² Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998, s. 8.

Vi ser her tydeligt hvilken rolle kvinderne i gode familier spillede i det middelalderlige samfund i norden. De skulle giftes væk til andre magtfulde slægter, for at skabe alliancer. Grunden til at Sigrid blev sendt på kloster var netop at den unge mand hun havde vist interesse for, ikke var af god nok stand. Men efter at hun pludselig arvede en del jord, blev hun meget mere værd for hendes familie, da hun nu kunne bruges til at skabe en alliance med den magtfulde folkunge-æt.

Vi ser også her i kapitlet hvordan Fru Sigrid er rædselsslagen i forhold til hendes graviditet med Arn, fordi hendes tidligere fødsel af Eskild, Arns ældre bror, havde været svær, og hun frygter for smerten og for hun skal dø i barselssengen. Hun havde håbet at hun, efter Eskild, ikke igen ville blive gravid, og føler sig skyldig for dette håb, og for at have bedt til Jomfru Maria for dette. Hendes skam og følelser af skyld er grundfæstet i religion, og det daværende verdenssyn, der bunder i denne. Ifølge bibelen er det kvinders lod i livet at bære børn i smerte, og det er menneskets opgave at befolke jorden. Fru Sigrid føler sig derfor skyldig fordi hun kunne finde på at nære håb om at hun måtte kunne den pligt forbi, efter at hun havde født hendes og Magnus' første barn.⁶³

Vi ser her hvilken betydning religionen havde på livet for kvinder i middelalderen, og hvordan religionens regler styrede livet for dem. Det at vi her følger Fru Sigrid, og hører hendes tanker og følelser omkring emnet, slår igen langt stærkere end hvis blot vi havde læst en almindelig forskningsartikel om emnet, eller en museumsplanche. Vi forstår hendes frygt, og får en langt stærkere fornemmelse for faren ved graviditet på dette tidspunkt, noget der måske kan være svært at sætte sig ind i samtiden med moderne medicin og lægekundskab. De farer der er ved graviditet nu om dage, er trods alt betydeligt mindre end de var 1150, hvor det første kapitel af *Vejen til Jerusalem*, foregår.

Korstogene og kristendommens syn på "de vantro"

Det næste jeg vil se på i trilogien, er hvordan Guillou behandler korstogene. Dette er nok det bøgerne mest er kendt for, hovedpersonen er tempelridder, soldat i Guds Hellige Hær, og har til opgave at beskytte Jerusalem imod de vantro saracener. Ingen af de større korstog mod Jerusalem finder dog sted under bogens historie, med undtagelse måske af det Tredje Korstog, hvor i slutningen af *Tempelridderen*, møder Richard Løvehjerte der netop er ankommet til det Hellige Land for at tage Jerusalem tilbage fra Saladin. Her møder vi blandt andet også en ung Ivanhoe, der kort dukker op og har en duel imod Arn. Dette kan ses som Guillous hyldest til sir Walter Scott, en af pionerende

⁶³ Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998, s. 8-10.

inden for den genre Guillou selv skriver i. Arn ender dog med at besejre Ivanhoe i duellen, så kan det selvfølgelig også læses som Guillou mener at han selv er bedre end Walter Scott.

Men størstedelen af handlingen i bøgerne foregår i tiden mellem det Andet og Tredje Korstog, en tid der ofte har været inspiration til film og fortællinger. Det er blandt andet også settingen for Ridley Scotts film, *Kingdom of Heaven*, der portrætterer nogenlunde den samme fortælling som Arn-trilogien, og har mange af de samme karakterer som bøgerne, blandt andet Saladin, Tiberias/Raymond de Tripoli og kong Baldwin IV.

Denne mellem korstogstid er måske også en af de mest interessante perioder i korstogshistorie, da det er her vi for alvor ser forholdet mellem de kristne korsfarere og deres muslimske fjender. Det er også på et tidspunkt hvor korsfarerstaterne efterhånden har været etableret i nogle år, siden starten af 1100-tallet, og nu af regeret af efterkommerne af korsfarerne fra det Første Korstog. Prinserne af de tre tilbageværende korstogsstater, og deres vasaller, er altså folk der er vokset op i Levanten langt hen ad vejen. De har levet hele deres liv side om side med muslimer. Vi ser hvordan dette har resulteret i noget andet syn på muslimerne hos for eksempel Raymond de Tripoli, greven af Tripoli, og kong Baldwin IV, der begge er store fortalere for fred med Islam og Saladin.

I trilogien møder vi begge disse personer, der begge bliver allierede af Arns, til trods for at grev Raymond ikke er særlig glad for tempelridderordenen, da han ser den som fanatisk og ekstrem. Arn er dog en mere moderat tempelridder end mange af hans fæller i ordenen, og bliver hurtigt en del af denne mere moderate alliance i Jerusalem, bestående af ham selv, kong Baldwin IV, grev Raymond de Tripoli, Ibelin-brødrene, og Arns nære ven og mentor, Arnaldo de Torroja, der ender som stormester af tempelridderne. Vi møder dog også medlemmer af hoffet i Jerusalem der ikke er moderate, og ikke har nogle ønsker om fred med Saladin. Det gælder f.eks. Guy de Lusignan, senere konge af Jerusalem, Reynault de Chatillon, en af Guy's nærmeste allierede, og Gerard de Ridefort, de Torrojas efterfølger som stormester af tempelridderne.

Det nok mest interessante forhold Arn får i *Tempelridderen*, er dog ikke med nogle af hans kristne fæller, men derimod med Yusuf ibn Ayyub Salah ad-Din, bedre kendt som Saladin, sultanen af Egypten og Syrien på dette tidspunkt, og leder af de muslimske tropper, og nok korsfarerstaternes største fjende. Saladin er i bøgerne præsenteret som stærkt religiøs, men ikke fanatisk på samme måde som mange af de kristne ledere, såsom Ridefort og Lusignan, og langt mere moderat i sit syn på sine fjender. Til sidst i bogen går han ovenikøbet med til at spare de kristne indbyggere i Jerusalem og henrette dem, som de kristne korsfarere ellers havde gjort med de muslimske indbyggere i byen da

de havde taget den. Han er generelt en mild og vis konge, som Arn udvikler stort respekt og beundring for, en respekt og beundring som Saladin godkender.

Efter deres første møde, hvor Arn har reddet Saladins liv fra landevejsrøvere, bemærker sultanen at *"Hvis alle være fjender var som Al Ghouti⁶⁴, så ville vi aldrig sejre.... På den anden side – hvis alle vore fjender var som ham, så ville det slet ikke være nødvendigt at kæmpe."*⁶⁵

Samtalen mellem Saladin og Arn de Gothia, som han bliver kaldet af sine fæller i det Hellige Land, er en af de mest interessante afsnit i trilogien. Den giver Guillou muligheden for at introducere os for kristendommens nok største fjende på dette tidspunkt. Og Guillou har, fordi at han skriver historisk fiktion og ikke faglitteratur, mulighed for at dykke ned i Saladins karakter og ser hvordan han ville have behandlet en fjende som han dog havde stor respekt for. At se en tempelridder og den saracenske hærfører have en venskabelig samtale over et bål i Palæstinas ørken, hvor de diskutere den Hellige Krig imellem kristne og muslimer, og har en dyb teologisk samtale om kristendommen og islam, er noget der kun kan lade sig gøre i fiktionen. Men det giver Guillou god mulighed for undersøge, og formidle, forholdet mellem de to sider i konflikten, og hvordan de så hinanden på dette tidspunkt.

Arn de Gothia og Saladin møder hinanden flere gange i løbet af Arns tid i Levanten, både på slagmarken og under mere fredelige omstændigheder, og Guillou fortsætter med at undersøge hvordan dette forhold ville have udviklet sig. Arns og Saladins venskab, og gensidige respekt, bliver i Guillous bøger en del af grundlaget for mange af de faktiske begivenheder, som for eksempel når Saladin skåner de kristne indbyggere i Jerusalem, sker dette i bøgerne fordi at Arn argumenterer for at det er det rigtige at gøre, samt at det ligeledes er til Saladins fordel, da en massakre blot ville føre til en større korsfarerhær senere, imens at nåde ville betyde at Vesteuropas konger og paven ikke ville have lige så meget propaganda til at opfordre til et nyt korstog.⁶⁶

Dette er måske et af de vigtigste spørgsmål en forfatter må stille sig selv når man vælger at skrive historisk fiktion, især når man vælger at indsætte en fiktiv karakter som hovedrolle, og denne skal have del i og indflydelse på de historiske begivenheder. Hvor meget indflydelse skal karakteren have? Skal man ændre på de faktiske historiske begivenheder, og i så fald i hvor grad? Og hvis ikke man skal ændre på dem, skal man tillægge visse begivenheder den fiktive karakter man selv har opfundet?

⁶⁴ Muslimernes navn for Arn, der blandt de andre kristne (eller frankere), bliver kaldt *Arn de Gothia*, efter Götaland.

⁶⁵ Guillou, Jan, *Tempelridderen*, Modtryk, Stockholm, 1999, s. 40.

⁶⁶ Guillou, Jan, *Tempelridderen*, Modtryk, Stockholm, 1999, s. 422-423.

At tillægge Arn Saladins nåde for Jerusalem, eller de kristnes sejr ved Slaget ved Montgisard, som i virkeligheden var ledet af kong Baldwin IV, fjerner en del fra historiske personer, og udvander dem en smule. Samtidig ville en bog hvor hovedpersonen ikke havde nogen indflydelse på begivenhedernes gang, være meget besværlig at skrive og gøre interessant for læseren. Alternativet til dette kan naturligvis være at ændre på de faktiske historiske begivenheder, og begynde at give sig i kast med en form for kontrafaktisk historieskrivning, hvor man kan undersøge hvad der ville være sket, hvis forskellige områder i historien var gået anderledes. Leif Søndergaard skriver lidt om dette i kapitlet *Historien i historien* i *Historiske fortællinger*. Han nævner her blandt andet Philip Roths roman, *Komplottet mod Amerika*, hvori den amerikanske politiker Charles Lindberg, der var sympatisk overfor Hitler og nazismen, vinder præsidentvalget i 1936 i stedet for Franklin D. Roosevelt. Roth undersøger i bogen hvilke konsekvenser dette måtte have haft for historien, men bringer sin roman tilbage til den faktiske historie i 1943, hvor der igen er overensstemmelse mellem romanens virkelighed, og den faktiske historiske virkelighed, som den er inspireret af.⁶⁷

Guillou bruger også en del tid i bøgerne, både *Tempelridderen*, og de andre på at undersøge de kristnes syn på *de vantro saracenerne*. Dette starter allerede i *Vejen til Jerusalem*, hvor to forskellige synspunkter er at finde, synspunkter som kommer til at være gennemgående for serien hele vejen igennem. Det første synspunkt, og mest udbredt i Vesteuropa og blandt mange af de kristne i Levanten, er saracenerne som kristendommens evige fjender. Dette er uden tvivl det mest udbredte syn på muslimer i Europa på dette tidspunkt, særligt langt væk fra Levanten. Folk i Skandinavien har for eksempel ikke den store mulighed for at have nogen form for kendskab til Islam andet end hvad de har hørt fra for eksempel præster eller rejsende, eller for eksempel korsfarere, og dette er sandsynligvis ikke særlig positivt. Mohammed og Saladin bliver også flere gange sammenlignet med djævelen, blandt andet af Cecilia efter at Arn vender hjem til Västra Götaland, og fortæller hende sin historie om hans tid i Levanten.⁶⁸

Fader Henri, prioren ved Varnhem Kloster, og en af Arns primære autoritets- og faderfigurer da han vokser op, viser også en klassisk middelalderlig kristen foragt for de vantro saracenerne. Det ser vi blandt andet da ham og broder Guilbert tager afsked med Arn i slutningen af *Vejen til Jerusalem*,

⁶⁷ Søndergaard, Leif, *Historien I historien*, fra *Historiske Fortællinger: Historieformidling og litteratur*, red. Karin Esmann Knudsen, Syddansk Universitetsforlag og Gyldendal, 2008, s. 74-75.

⁶⁸ Guillou, Jan, *Riget ved vejens ende*, Modtryk, Stockholm, 2000, s. 311-312, 316.

hvor fader Henri blandt andet, som en afskeds hilsen til Arn siger *"For Gud. Død over saracenerne!"*, som Arn entusiastisk besvarer.⁶⁹

Fader Henri beder også, senere i samme scene, til Gud om at Arn ikke må få samme sære syn på saracenerne, som broder Guilbert har, efter at denne har sagt *"Gud bevare Arn, men må Gud også bevare de saracenerne, som kommer til at møde ham."*⁷⁰ Hos broder Guilbert, en tidligere tempelridder, der gjorde tjeneste i det Hellige Land, og oplærte Arn i våbenbrug og andet under hans tid på Varnhem og Vitskøl klostre, har et noget andet syn på saracenerne end hans kristne fæller såsom fader Henri.

Broder Guilbert har det samme syn på saracenerne, som vi senere finder hos grev Raymond III de Tripoli og som Arn selv udvikler i hans tid i Levanten. Så fader Henris sidste bøn inden Arn drager afsted går ikke ligefrem i opfyldelse. Det er syn, der kendetegnet ved respekt, og en større forståelse for modparten. Både broder Guilbert og grev Raymond taler f.eks. arabisk og har læst koranen. Det samme gælder Arn, der lære arabisk under hans tid i Levanten og derudover bliver så bevidt i koranens suraer, at han er i stand til at imponere Saladin, og have en rimelig dyb teologisk samtale med sultanen.⁷¹

Arns evne til at tale arabisk og hans kendskab til koranen, bliver også afgørende i at grundlægge et venskab og en alliance med grev Raymond III de Tripoli, da de mødes i borgen Beaufort, tilhørende den anden store religiøse ridderorden i Levanten, Johannitterne. Her fører Arn og grev Raymond en længere samtale på arabisk, der sikre at ingen andre kan overhøre dem, når de taler om de politiske intriger ved hoffet i Jerusalem.⁷²

Sammenfatning og delkonklusion

I dette afsnit har jeg kigget lidt på hvordan Guillou formidler historien, og dermed kulturarven, i hans fire bøger, de tre bøger omhandlende Arn Magnusson, eller Arn de Gothia, med nogle enkelte nedslag i efterfølgeren til disse, *Arven efter Arn*, hvor vi i stedet følger Arns barnebarn, Birger Magnusson, senere kendt som Birger Jarl.

⁶⁹ Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998, s. 389.

⁷⁰ Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998, s. 389.

⁷¹ Guillou, Jan, *Tempelridderen*, Modtryk, Stockholm, 1999, s. 23-40.

⁷² Guillou, Jan, *Tempelridderen*, Modtryk, Stockholm, 1999, s. 253-255.

Vi har i afsnittet set på hvilke primære temaer Guillou har fokuseret på sin fortælling om den fiktive tempelridder, og er kommet ind på nogle af de styrker fiktionen har i forhold til formidling af historien. Den store styrke er hvad skønlitteraturen generelt har overfor faglitteraturen. Skønlitteraturen taler generelt mere til folks følelser, end faglitteraturen gør. Romaner og noveller, eller film og tv-serier, skaber forbindelser mellem læsere/seere, og de karakterer der optræder i fortællingen. Dette er i hvert fald tilfældet, hvis den pågældende fortælling er fortalt rigtigt, og kunstneren bag den er dygtig. Dette giver en stor fordel i forhold til formidlingen af historien, da modtageren først og fremmest er interesseret og entusiastisk omkring emnet, hvis de har en følelsesmæssig forbindelse til de pågældende karakterer, end hvis karaktererne virker fjerne og upersonlige som de ofte ville gøre det i faglitteraturen.

Muligheden for at undersøge de indre tanker hos de historiske karakterer er også en stor fordel som skønlitteraturen har over faglitteraturen. I en historisk artikel kan en historiker gisne om hvordan en bestemt oplevelse har været, og hvordan bestemte personer har tænkt igennem tiden, men eftersom at han aldrig kan vide det med sikkerhed, kan det kun forblive ved gisninger. Det er naturligvis ikke anderledes for romanforfatteren. Guillou er ikke en jordisk chance for at vide hvad Saladin ville have tænkt, hvis han nogensinde mødte en tempelridder som Arn de Gothia. Eller hvordan Arn, havde han været en historisk person, ville have tænkt i de situationer han står i i Guillous roman. Men Guillou, som romanforfatter, har den frihed at han kan skrive om det alligevel. Det gør naturligvis ikke at vi kan vide hvordan det var, men hvis Guillou har gjort sit foregående arbejde godt, og foretaget fornuftige mængder research af perioden, er det sandsynligt at han er i stand til at komme forholdsvis tæt på virkeligheden. Han kan altså ikke vise os fuldstændig hvordan det var, men kan historikeren heller ikke, da vi aldrig kan gengive historien en for en, men kun en fortolkning af den. Romanforfatteren har dog langt nemmere ved at skabe en større indlevelse hos sine læsere, end de klassiske historikere eller museumsinspektør ville kunne. Romanforfatteren kan sætte os direkte ned i begivenhederne, og igennem hans bøger kan vi næsten få oplevelsen af hvordan det var selv at være til stede.

En anden fordel ved fiktionen kommer i forhold til at have en fiktiv karakter, i en historisk roman, som det er tilfælde med Arn Magnusson. Guillou kan indsætte Arn i flere forskellige situationer, situationer som ingen historisk person har været en del af, uden at det er problematisk forhold til karakteren. Arn møder for eksempel Saladin ved flere lejligheder og bliver en nær ven af den saracenske sultan. Derudover leder han slaget ved Montgisard, samt slagene ved Lena og Gestilren, tilbage i Skandinavien. Dette giver Guillou muligheden for at udforske et større udvalg af forskellige

begivenheder, end hvis han havde holdt sig til en historisk person. Der findes naturligvis historiske romaner, der følger historiske personer, der oplever forskellige historiske begivenheder som de aldrig var nærheden af eller havde nogen mulighed for at deltage i. Men det bliver betydeligt lettere at gøre dette med en fiktiv karakter, da man så i mindre grad skal finde på forklaringer om hvorfor dette kunne lade sig gøre, og rykke rundt på andre begivenheder.

I forlængelse af dette kommer der dog et af problemerne med historisk fiktion som jeg ser det, et problem der især opstår når man har en fiktiv hovedperson. Tager man og giver denne fiktive hovedperson ansvaret for begivenheder i historien som andre havde ansvaret for i virkeligheden. For eksempel havde de svenske tropper ved Lena og Gestilren sandsynligvis ikke nogen tempelriddere til at lede dem i slagene imod Sverkers-ætten og dennes danske allierede. Ligeledes havde Birger Jarl ikke en professionel hær af soldater trænet som tempelriddere da han samlede Sverige under sit lederskab i 1200-tallet. Dette har han dog i *Arven efter Arn*, da Arn har udbygget sin gård Forsvik til at producere våben og udrustning, og derudover træne unge folkunge-krigere i krigskunst i den stil som han havde lært i Levanten. Derudover var det kong Baldwin IV der ledte de kristne styrker til sejr over Saladin ved Montgisard, og ikke en skandinavisk tempelridder. Alle disse begivenheder og kontrafaktiske hændelser er ting der giver mening i romanens interne logik, men ting der samtidig var betydeligt anderledes i den virkelige historie.

I *Litterære billeder i undervisningen*, i *Den poetiske fantasi*, skriver Lisbeth B. Knudsen for eksempel også dette om historisk fiktion: *"Dét, man som ser kan sidde tilbage med, ved denne, såvel som i andre serier, er en eftertanke om eller måske en usikkerhed om, hvorvidt det forløb, man har set, viser virkeligheden, eller bare er tæt på virkeligheden. Var det virkelig sådan? Hvordan skal vi vurdere det, hvis vi, som ikke-historikere, ikke selv har gennemlevet eller har talt med nogle personer, der har levet i den tid, det handler om?"*⁷³

Knudsen skriver i kapitlet om hvordan man kan bruge fiktion i undervisningen, hvilket jo ikke er så langt fra at diskutere hvordan man kan bruge det til formidling, på f.eks. et museum. I citatet taler hun om den populære tv-serie *Krøniken*, og pointen er ret så vigtig, og en der bliver diskuteret stort set hver gang at en ny historisk film kommer ud i biografen. Efter udgivelsen vil du som regel altid kunne finde et utal af videoer på YouTube, der analyserer hvad filmen fik rigtigt og hvad den gjorde

⁷³ Knudsen, Lisbeth B. *Litterære billeder i undervisningen*, fra *Den poetiske fantasi*, red. Rasmus, Aalborg Universitetsforlag, Aalborg, 2010, s. 348.

forkert. Og mindst lige så mange som blot fortæller at filmen er forfærdelig fordi at den ikke lever fuldstændig op til personens eget syn på historien.

Dette er nok det største problem i forhold til historisk fiktion. For at få en fortælling til at hænge sammen, og være spændende, må der nødvendigvis foretages ændringer af den fortælling fra den virkelige historie. Det er meget sjældent at en historisk begivenhed ville kunne adapteres til en fortælling uden nogle ændringer, for at sikre en dramatisk fortælling. Men hvad gør dette ved formidlingen. Det vigtig her må være at forfatteren, eller direktøren for den sags skyld i tilfælde af en film, gør sig nøje tanker om hvad de vigtigste elementer i historien er, og ikke arbejder direkte imod hvad kilderne siger. Søndergaard skriver en del om dette i kapitlet *Historien i historien*. Søndergaard skriver blandt andet at modsat den faglitterære historie forfatter, kan den skønlitterære forfatter digte *udover kilderne*, det vil sige drage konklusioner ud fra hvad denne har fundet i sin research, men som ikke direkte står der.⁷⁴ Guillou gør dette en del, hvilket han da også er nødt til, eftersom han skriver ud fra en fiktiv karakters synspunkt. Søndergaard skriver også hvordan Erik Arup skrev at historikeren skulle "*digte over alle kilderne, ikke mod dem og ikke ud over dem.*"⁷⁵

Søndergaard skriver om hvordan romanforfatteren ifølge ham, dog har den mulighed at han undlade nogle af kilderne, og altså dermed ikke skal *digte over alle kilderne*, men blot kan udelade at benytte sig af nogle af dem. Han skriver dog stadigvæk at det er vigtigt ikke at direkte digte imod dem, da man så ender med at stå med en historisk fortælling, der er direkte løgnagtig. Romanforfatterens nok største fordel i forhold til dette, er at han er i stand til at digte udover kilderne.⁷⁶ Han kan drage slutninger, som der ikke er direkte belæg for i kilderne, men som man kan gøre kvalificerede gæt for. Dette er ikke direkte falsificering af historien, da det absolut kunne være sket, vi har blot ikke nogen kilder på det. Jeg vil argumentere for at lige netop at dette er en af den historiske romans største styrker. Den lader os udforske det uvisse, og komme med kvalificerede gæt på det vi ikke direkte kan vide, og forsøge at kæde disse gæt sammen med det vi faktisk ved.

⁷⁴ Søndergaard, Leif, *Historien I historien*, fra *Historiske Fortællinger: Historieformidling og litteratur*, red. Karin Esmann Knudsen, Syddansk Universitetsforlag og Gyldendal, 2008, s. 78.

⁷⁵ Søndergaard, Leif, *Historien I historien*, fra *Historiske Fortællinger: Historieformidling og litteratur*, red. Karin Esmann Knudsen, Syddansk Universitetsforlag og Gyldendal, 2008, s. 78.

⁷⁶ Søndergaard, Leif, *Historien I historien*, fra *Historiske Fortællinger: Historieformidling og litteratur*, red. Karin Esmann Knudsen, Syddansk Universitetsforlag og Gyldendal, 2008, s. 78-79.

I et interview om den omdiskuterede tv-serie *1864*, skriver Casper Tybjerg "*Den historiske fiktions eksistensberettigelse ligger i høj grad i, at den kan fortælle os om det, som de historiske kilder er tavse om: Hvordan tingene følte for fortidens mennesker.*"⁷⁷

Knudsen diskuterer ud fra en undervisers perspektiv. Hvordan kan man gøre brug af fiktionslitteratur i undervisningen, og hvordan kan man så veje op for de ovennævnte svagheder ved genren. En forholdsvis simpel løsning, som hun også nævner at gøre brug af flere kilder. Hvis man for eksempel bruger Arn-trilogien i undervisningen, enten i forhold til korstogshistorie, eller middelalderen i Skandinavien, ville en simpel ide blot være at have supplerende materiale, i form af faglitteratur, der præsenterede reel historisk forskning inden for området.⁷⁸ Men hvad kan forfatteren selv gøre, for at imødekomme dette problem. Der er to umiddelbare løsninger. Den første er naturligvis at forsøge at have fortællingen så tæt på historien som overhovedet muligt. Det andet, og umiddelbart lettere, er at have et forord eller lignende afsnit, der præsenterer historien, og ganske simpelt forklarer hvor fortællingen afviger fra historien, enten af dramatiske årsager, eller på grund af manglende kilder til at belyse disse dele af historien.

⁷⁷ Hedling, Erik, *Er vi blevet dummere af 1864?*, fra 1864, red. Kim Toft Hansen, bind 8 i serien Interdisciplinære kulturstudier, Aalborg Universitetsforlag, Aalborg, 2016, s. 69.

⁷⁸ Knudsen, Lisbeth B. *Litterære billeder i undervisningen*, fra Den poetiske fantasi, red. Rasmus Aalborg, Universitetsforlag, Aalborg, 2010, s. 348.

Betydningen af Arn-trilogien

Arn-trilogien blev utrolig populær, og meget tidlig så man i Västergötland muligheden for at udnytte bøgernes popularitet til at forøge områdets turisme. Dette blev gjort med Anja Praestro i spidsen, der stod for Arn-projektet ved Västergötlands museum. Museet udpegede en række områder i landet, der optrådte i bøgerne, og begyndte at sætte fokus på formidlingen af disse områders historie. Disse steder omfatter blandt andet Arnäs, Arns fædrene gård og Varnhem Kloster, hvor han brugte en stor del af sin barndom, samt Forshem, stedet hvor han byggede sin kirke viet til den Hellige Grav i Jerusalem.⁷⁹ Projektet fik stort succes, og i 2002 var der over 400.000 turister der besøgte disse udvalgte *Arn-steder*. Det er sammenlignet med ca. 150.000 i 1999, året efter at den første bog blev udgivet, og inden at den rigtig havde nået at slå igennem. Kurven var dog stødt faldende i årene efter 2002, men faldt aldrig til under 200.000 besøgende. Dette var indtil 2007 da kurven igen begyndte at stige, både i dette år og 2008, der er det sidste år, som artiklens model viser. Dette år havde 300.000 besøgende.⁸⁰ Den voksende stigning skyldtes sandsynligvis filmatiseringen af bøgerne, i to film, *Arn: Tempelridderen* og *Arn: Riget ved Vejens Ende*, der udkom i henholdsvis 2007 og 2008.

Filmene, der i sig selv er et tydeligt tegn på bøgernes popularitet, var den dyreste filmatisering i Norden på dette tidspunkt, med et samlet budget på 30 mio. amerikanske dollars for de to film.⁸¹

Bøgerne selv begyndte også at reklamere for museets projekt, og i nogle af udgaverne, blandt dem jeg ejer, finder man en side bagerst i bogen kaldet *I Arns fodspor – gør rejsen i virkeligheden*, hvor der kort er fortalt om projektet og et link til museets hjemmeside og telefon nummer til turistbureauet i Skara.⁸²

Dette er et tydeligt tegn på at *Arn-trilogien* i hvert fald har været med til at skabe stor interesse for middelalderhistorien i Sverige, hvilket til gengæld giver museer muligheden for at skabe en større bevidsthed om kulturarven hos befolkningen, og eventuelle turister.

⁷⁹ Madsen, Andy J. S., *Fra tempelridder til turisme*, Kreative Tidende, 5, http://andymadsen.dk/cv/Kreative_Tidende_5_fra_tempelridder_til_turisme.pdf, s. 1.

⁸⁰ Madsen, Andy J. S., *Fra tempelridder til turisme*, Kreative Tidende, 5, http://andymadsen.dk/cv/Kreative_Tidende_5_fra_tempelridder_til_turisme.pdf, s. 2, graf.

⁸¹ Madsen, Andy J. S., *Fra tempelridder til turisme*, Kreative Tidende, 5, http://andymadsen.dk/cv/Kreative_Tidende_5_fra_tempelridder_til_turisme.pdf, s. 1, sidepanel 2.

⁸² Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, s. 390.

Konklusion

I projektet har jeg undersøgt hvordan Jan Guillou formidler historien om blandt andet korstogstiden og den tidlige middelalder i Sverige, i hans romanserie om tempelridderen Arn Magnusson. Jeg har afdækket nogle af de vigtigste temaer som Guillou beskæftiger sig med i bøgerne, og har undersøgt hvordan han formidler disse deri. Derudover har jeg diskuteret styrker og svagheder ved historisk fiktion som formidlingsform for historie og kulturarv, for at undersøge om hvordan dette kunne bruges. Den primære konklusion jeg umiddelbart ved komme med er at historisk fiktions største styrke i forhold til formidling, er det følelsesmæssige forhold, som skønlitteraturen er i stand til at skabe mellem læser og litteraturens karakterer. Styrken kommer også i, som Casper Tybjerg skrev i forhold til tv-serien *1864*, at den historiske fiktion kan fortælle os noget om hvordan fortidens mennesker følte, og hvordan de så på verden. Det er langt nemmere at leve sig ind i dette når man ser det igennem perspektivet af en litterær karakter, end hvis man læser en faglitterær tekst om det samme emne. Derudover gør skønlitteraturens persongalleri, det muligt for romanforfatteren at udforske forskellige synspunkter, igennem dialog fremfor blot at opridse nogle punkter, som er typisk i faglitteraturen.

Den historiske fiktion har dog også nogle svagheder, navnlig at det kan være svært at skelne i mellem hvad der er fiktion og hvad der er historisk korrekt, specielt for lægfolk, der ikke nødvendigvis har en stor viden om det pågældende emne. Jeg mener dog at dette er et problem der er forholdsvis nemt at løse, i hvert fald i forhold til en roman, hvor forfatteren blot kan indskrive et afsnit der forklarer forskellene, og de kunstneriske friheder forfatteren har taget i udformningen af sin fortælling. Derudover kan vi tydeligt se at den historiske fiktion, om ikke andet, kan være en stor hjælp til at skabe interesse for historien og kulturarven, hvilket altid er til gavn for formidlingen af dette.

Alt i alt vil jeg anslå at historisk fiktion er stærkt og fornuftigt formidlingsmiddel når det kommer til formidlingen af vores kulturarv og historie.

Litteraturliste

Bøgerne om Arn Magnusson

Guillou, Jan, *Vejen til Jerusalem*, Modtryk, Stockholm, 1998

Guillou, Jan, *Tempelridderen*, Modtryk, Stockholm, 1999

Guillou, Jan, *Riget ved vejens ende*, Modtryk, Stockholm, 2000

Guillou, Jan, *Arven efter Arn*, Modtryk, Stockholm, 2001

Faglitteratur

Antoft, Rasmus, m.fl., *Den poetiske fantasi – om forholdet mellem sociologi og fiktion*, Aalborg Universitetsforlag, Aalborg, 2010.

Hansen, Kim Toft, m.fl., *1864*, bind 8 i serien Interdisciplinære kulturstudier, Aalborg Universitetsforlag, Aalborg, 2016.

Hejlsted, Annemette, *Fiktionens genrer – teori og analyse*, Samfundslitteratur, Frederiksberg, 2012.

Knudsen, Karin Esmann, m.fl., *Historiske fortællinger – historieformidling og litteratur*, Syddansk Universitetsforlag og Gyldendal, 2008.

Madsen, Andy J. S., *Fra tempelridder til turisme*, Kreative Tidende, 5,
http://andymadsen.dk/cv/Kreative_Tidende_5_fra_tempelridder_til_turisme.pdf.

Nielsen, Henrik Skov, m.fl., *K&K 115: Fiktion og Fortælling*. 1. udgave, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus, 2013.

Walsh, Richard, *Fiktionalitetens fortælling – narrativ teori og idéen med fiktion*, Samfundslitteratur, Frederiksberg, 2013.

Hjemmesider

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Birger Jarl". Encyclopedia Britannica, 27 Sep. 2022, <https://www.britannica.com/biography/Birger-Jarl>. 15. januar, 2023.

"Fiction", Oxford Learner's Dictionary, Oxford University Press, https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/fiction, 16. januar, 2023.

"Hvad er kulturarv?" Slots- og Kulturstyrelsen (slks.dk) <https://slks.dk/omraader/kulturarv/bevaringsvaerdige-bygninger-og-miljoer/lokalplaner-og-kulturarv-en-guide/2-hvad-er-kulturarv>, 16. januar, 2023.

Madden, Thomas F., Baldwin, Marshall W. and Dickson, Gary. "Crusades". Encyclopedia Britannica, 5 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/event/Crusades>. 15. Januar, 2023.

Sandvik, Gudmund , Norman, Lennart T. , Weibull, Jörgen , Enander, Henrik , Larson, Susan Ruth and Helmfrid, Staffan. "Sweden". Encyclopedia Britannica, 15 Jan. 2023, <https://www.britannica.com/place/Sweden>. 15. Januar 2023.